

OSMANLI DEVLETİ'Nİ KURAN OSMAN BEY'İN ADI SORUNU*

Dr. Yusuf GEDİKLİ**

Öz

Osmanlı devletinin kurucusu Osman Bey'in esas adının ne olduğu hususu, XVIII. yüzyılın ortalarından beri tartışılmaktadır. İlk defa J. Deguignes (ok. Döğinyi, 1721-1800), daha sonra E. Gibbons (1737-1794) bu hususta görüş bildirmiş, Osman Bey'in gerçek adının Osman olmadığını söylemişlerdir. F. Giese (1879-1945) kuşkusunu gizlememiş, F. Babinger (1891-1967), Osman'ın gerçek adının Atman, Azman olabileceğini belirtmiş, J. H. Kramers (1891-1951), İslam ve Hristiyan kaynaklarındaki isim farklılığına dikkati çekmiştir.

Daha sonra Macar Türkoloğu Moravcsik (1892-1972), 1937'de toplanan 2. Türk Tarih Kongresi'ne sunduğu bildiriye Osman Bey'in Bizans tarihlerinde Otman, Atman, Atuman vb. şekillerde geçtiğini kaydetmiştir.

Türk yazarlarından ilkin E. B. Şapolyo 1935'te konu üzerinde durmuş, "Osman'ın adı Otman'dır" demiştir. İkinci olarak Hasan Adnan Erzi 1942'de sorunu irdelemiş, yukarıda yazdığımız yabancı görüşleri özetlemiş, adın Otman veya Tuman olabileceğini söylemiştir. Üçüncü olarak M. Tayyip Gökbilgin İA'daki "Osman I" maddesinde adın Otman olduğunu yazmış, dördüncü olarak O. Turan da Türkmenler arasında Osman adının Otman biçiminde söylendiğine vurgu yapmıştır. Gökbilgin ve O. Turan'ın görüşleri önemlidir. Çünkü ikisi de derin tarihidir. Tarihçi F. Sümer, Dede Korkut'u çalışan O. Şaik Gökyay da benzer görüşler sergilemişlerdir.

Bunlardan başka birçok Türk yazarı soruna ilgi duymuş, Osman adının Otman, Ataman olduğunu söylemiştir. Adın Osman olmadığına en çok Bizans tarihlerindeki Otman, Atman, Atuman (Ataman değil, Ataman Bizans tarihlerinde geçmez) vb. şekillerden, el-Ömeri'nin (1301-1349) Tuman kaydından, bir de o devir kişi adlarının hepsinin Türkçe kökenli olduğundan varılmıştır.

Geliş Tarihi: 11 Temmuz 2021 - Kabul Tarihi: 23 Kasım 2021.

Atıf Bilgisi: Yusuf Gedikli, "Osmanlı Devleti'ni Kuran Osman Bey'in Adı Sorunu", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 129, Sayı: 255, İstanbul 2021, s. 449-480.

* Makalemi, beni bu konuyu yazmaya teşvik eden değerli yazar ve gazeteci arkadaşım sayın Hüda-vendigâr Onur'a ithaf ediyorum.

** Dilbilimci, dryusufgedikli@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6681-5750.

Konu tarafımızdan titizlikle, enine boyuna araştırılmış, irdelenmiş, adın Otman olduğu anlaşılmıştır. Otman kişi adına tarihsel eserlerimizde raslanır. En başta akla gelen velayetname sahibi Otman Baba'dır. Ayrıca birçok yer adı Otman veya Otman unsurludur. Kelimenin anlamının "yurtcu bir kuş" olması yüksek bir olasılıktır.

Anahtar kelimeler: Osman Bey, Osmanlı Devleti, Otman, Moravcsik, Ataman.

The Problem Of The Name Of Osman Bey, The Founder Of The Ottoman State

Abstract

The real name of Osman Bey, the founder of the Ottoman state, has been debated since the middle of the 18th century. For the first time, Deguignos and later Gibbons expressed an opinion on this issue, and they said that Osman Bey's real name was not Osman. Giese did not hide his doubts, Babinger stated that Osman's real name could be Atman, Azman, and Kramers drew attention to the difference in names in Islamic and Christian sources.

Later, the Hungarian Turcologist Moravcsik, in his statement to the 2nd Turkish History Congress convened in 1937, Osman Bey's Byzantine histories include Otman, Atman, Atuman, etc. recorded in forms.

Şapolyo, the first of the Turkish writers, dwelled on the subject in 1935 and said "Osman's name is Otman". Secondly, Hasan Adnan Erzi examined the problem in 1942, summarized the foreign views we wrote above, and said that the name could be Otman or Tuman. Thirdly, Tayyip Gökbilgin wrote in the article "Osman the 1st" in the Encyclopedia of Islam that the name was Otman, and fourthly, Turan emphasized that the name Osman is pronounced as Otman among Turkmens. Gökbilgin and Turan's views are important. Because both are deep historians. Historian Sümer and Şaik Göküyay, who studied Dede Korkut, also expressed similar views.

Apart from these, many Turkish writers were interested in the problem and said that Osman's name was Otman, Ataman. It was concluded that the name was not Osman, mostly from the Otman, Atman, Atuman figures in Byzantine history, from the Tuman record of al-Ömeri (1301-1349), and from the Turkish origin of all the names of the people of that period.

The subject has been meticulously researched and examined by us, and it has been understood that the name is Otman. The name of the Otman person is found in our historical works. The first thing that comes to mind is Otman Baba. Also, many place names have Otman or Otman elements. It is highly probable that the meaning of the word is "a bird of prey".

Keywords: Osman Bey, Ottoman State, Otman, Moravcsik, Ataman.

Giriş

Son zamanlarda Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in adı üzerinde tartışmaların alevlendiği dikkati çekmektedir. Tartışmaya biz de dâhil olmak ve sorunu objektif şekilde incelemek istiyoruz. Amacımız şunu eğmek, bunu bükmek değil, Osman Bey'in adının doğrusunu tespit etmek, gerçeği ortaya çıkarmaktır.

İkinci amacımız doğruyu ortaya koyarak bundan sonraki yanlışları önlemektir.

Makalemiz üç bölümden meydana gelmektedir: Birinci bölümde Osman Bey'in adı üzerinde yerli ve yabancı görüşleri kronolojik sırayla vereceğiz;

ortaya atılan tahmin ve teklifleri inceleyeceğiz. İkinci bölümde Moravcsik'in tespitlerini, tekliflerini, görüşlerini sıralayacağız; irdeleyeceğiz. Üçüncü bölümde Osman Bey'in tespitlediğimiz adını, bunun kanıt ve gerekçelerini listeleyeceğiz.

Girişimimiz gereksiz bulunabilir; “*Ne işe yarar?*”, “*Neyi değiştirir?*” gibi sorular sorulabilir. Bunlar bilimi, bilim kişisini ilgilendirmez. Çünkü bilim gerçeğin ortaya çıkması için sorar, araştırır, inceler; doğruyu, gerçeği bulmak için çabalar, didinir durur. Bulur bulmaz ayrı mesele; ama gerçeği araştırma, bulma çabası hiç bitmez. Bilim kişisi olarak bizler de doğrunun, gerçeğin peşindeyiz. İşimiz, görevimiz sorunu bilimsel metotlarla araştırıp incelemek, konuya objektif bakmak, doğruyu, gerçeği bulup ortaya çıkarmaktır.

1. Birinci Kısım: Osmanlı Devleti'nin Kurucusu Osman Bey

Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'dir. Adı ilkin 1302 olaylarıyla ilgili olarak bir Doğu Roma kaynağında geçer.¹ (Georges Pachimeres'te). 1258'de Söğüt'te doğmuş, 1326'da Bursa'da ölmüştür. 1299'da kurduğu devlet, 623 yıl sonra 1922'de son bulmuştur. Yerini devamı olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti almıştır.

623 yıl aynı hanedanın başta kaldığı Osmanlı Devleti'nde Orhan'dan başka hiçbir padişah Türkçe ad taşımamıştır (Yıldırım, Yavuz, Genç vb. lakaptır). Osmanlı devrinde Türkçe ad taşıyan şehzade ve sultanlar da pek fazla değildir. Osmanlı şehzadelerinin 2'si Korkut, 6'sı Orhan, 2'si Cengiz, 2'si Savcı, 4'ü Ertuğrul, 1'i Oğuzhan; sultanların 3'ü Selçuk, 2'si Beyhan adını taşır.² Ayrıca 2. Beyazıt'ın bir kızının adı Selçuk, diğeri İl-aldı'dır. 4. Murad'ın bir kızı İsmihan Kaya, diğeri Han-zade'dir (Kaya ve Han öğeleri Türkçe'dir). Daha başka örnekler de verilebilir.

Dikkati çeken nokta şehzadeler arasında iki Cengiz adının bulunmasıdır.

1.1. Osman Bey'in Adı Hakkında Görüşler

Osman Bey'in adı tartışmalıdır. Bu konuda tespitlediğimiz görüşler, kronolojik sıraya göre şöyledir:

1.1.1. Enver Behnan Şapolyo'nun (1900-1972) Görüşü

Bildiğimiz kadarıyla ülkemizde bu konuda ilk görüş bildiren Enver Behnan Şapolyo'dur; yazar 1935'te yayımladığı bir makalesinde “*Osman'ın adı Otman'dır*” demiştir.³ (Şapolyo bir Göktürk kağanının Çince transkripsiyonudur; Türkçesi İşbara'dır). Yazar tezini “*Kitab-ı Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Horasanî*”deki kayda dayandırır (Aşağıda H. Adnan Erzi bahsinde vereceğimiz beyit).

Enver Behnan Şapolyo, *Alas* adlı yapıtında eski Türk tarihinin kahramanlarını öyküleştirmiştir.⁴ Bunların arasında şunlar vardır:

¹ “Osman I”, TA, C. 26, s. 58.

² Abdülkadir İnan, “İslamdan Sonra Türkçe Adlar”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl 2, C. 1, Sayı: 6, Sıra 18, Temmuz 1966, s. 18.

³ Enver Behnan Şapolyo, “Osman'ın Adı Otmandır”, *Uludağ*, Sayı: 4 (11), 1935, s. 47-51.

⁴ Enver Behnan Şapolyo, *Alas*, Cumhuriyet Kitabevi, Ankara 1937 s. 137.

Alas, Mete, **Bumin**, Alanguva, **Küten**, Buarık (Sabar melikesi), **Gültekin**, Bügüg, **Kutluğ**, Oğuz Kağan, **Pozan**, Uzan, **Tepegöz**, Dunrul, **Bugaç**, Salur, **Karahana**, Kutlutürk, **Göç**, Ergenekon, **Bozkurt**, Hanko ile Alp, **Şane**, Altın Oluk, **Otman**, Attila.

1.1.2. Moravcsik'in (1892-1972) Verdiği Bilgiler ve Görüşü

Daha sonra ünlü Macar Türkoloğu Gyula Moravcsik 1937'de 2. Türk Tarih Kongresi'ne sunduğu bildiriye,⁵ Osman Bey'in Bizans tarihlerinde Otman, Atman, Atuman, Otuman, Otknan, Osman şekillerinde geçtiğini yazmıştır. Moravcsik, bu altı varyantın içinden Atman ve Atuman varyantlarını muhtemel bulur; diğerlerini eler. Yazar bildirisine Doğu Roma tarihlerindeki kayıtları da eklemiştir (aşağıda *ek bölümde* verilmiştir. 2. Türk Tarih Kongresi 20-25 Eylül 1937 tarihlerinde İstanbul'da toplanmıştır).

Önemine binaen Moravcsik'in bildirişi üzerinde aşağıda ayrıca duracağız.⁶

1.1.3. H. N. Orkun'un (1902-1956) Görüşü

Orkun (1939'da), Moravcsik'in Ataman önerisini önemli bulur; Osman Bey'in ailesindeki adların hep Türkçe olduğuna, o devirdeki alpların genelde Türkçe ad taşıdığına dikkati çeker. Meselenin "*Ayrıca esaslı bir surette tetkiki gerektir.*" der.⁷

1.1.4. Hasan Adnan Erzi'nin (1923-1990) Görüşü

Üçüncü görüş bildiren Hasan Adnan Erzi (1923-1990), önce bu konudaki yabancı görüşleri özetler:

"İlk defa Joseph Deguignes, Arap yazarlarının eserlerinde Atman, Taman adlarının geçtiğini, bunun Arap adı olan Osman'la karıştırıldığını yazar. Eduard Gibbons bu görüşe katılır. Takiben F. Giese 'Osman, herhangi bir Türkçe ismin mesela Azman'ın İslamlaşmış şekli olabilir mi?' diye sorar. F. Babinger, Osman'ın gerçek adının Atman, Azman olabileceğini bildirir. J. H. Kramers, İslam ve Hristiyan kaynaklarındaki isim farklılığına dikkati çeker."⁸

Erzi, devamla Şihabeddin Fazlullah el-Ömerî'de iki biçimin geçtiğini, bunlardan Tuman bin Orhan (ارخان بن طمان) biçimini Balaban'ül-Cenevî'nin verebileceğini, ikincisi olan 'Osmān (s'nin altı çizgilidir) bilgisini ise Şeyh Haydar al-Uryân'ın verdiğini yazar.

⁵ Gyula Moravcsik, "Türklüğün Tetkiki Bakımından Bizantolojinin Ehemmiyeti", *İkinci Türk Tarih Kongresi*, Devlet Basımevi, İstanbul 1937, s. 3-20. Aynı bildiri *2. Türk Tarih Kongresi, Kongrenin Çalışmaları Kongreye Sunulan Tebliğler*, İstanbul 1943, s. 483-498 arasında tekrar yayımlanmıştır. Son yayının ikinci tıpkı basımı yine TTK tarafından 2010 yılında yapılmıştır. Yani toplam üç yayını vardır. Biz TTK (1943) yayınına esas aldık.

⁶ Moravcsik'in ve 1.1.4.'teki Erzi'nin yazısı bilimsel hüviyet taşır. Diğerleri bir veya birkaç cümlelik görüş ve önerilerdir.

⁷ Hüseyin Namık Orkun, *Osmanlıların Aslına Dair*, Türklük Hususi Neşriyat Serisi II, Güven Basımevi, İstanbul 1939, s. 15. *Türklük Dergisi*'nin 1939 tarihli 5. sayı, 345-357 sayfaları arasında da yayımlanmıştır.

⁸ H. Adnan Erzi, "Osmanlı Devletinin Kurucusunun İsmi Meselesi", *Türkiyat Mecmuası*, C. VII-VIII, İstanbul 1942, s. 323.

Erzi, 2. Beyazıt (1481-1512) devrinde yazılan “*Kitab-ı Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Horasanî*”de şöyle bir beyit olduğunu belirtir:

*Zıkr olan Ertuğrul Alp'ın ey 'azîz
Var idi **Otmân** nâm bir oğlunîz.*

Erzi, Otman adının muhtemel olduğunu, bununla birlikte Tuman biçiminin de kolayca reddedilemeyeceğini, o çağda hanedanın hep Türkçe adlar taktığını anımsatır.⁹

Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî 1301-1349 arasında yaşamış, Şam'da doğmuş ve aynı yerde ölmüştür. “*Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım (Mesaliku'l-Ebsar)*” eseri Türkçeye çevrilmiş ve 2014'te Selenge yayınlarından çıkmıştır (453 s.).

1.1.5. M. Tayyip Gökbilgin'in (1907-1981) Görüşü

M. Tayyip Gökbilgin, Erzi'nin verdiği **Otman** ve **Tuman**, Yazıcızade Ali'nin “*Tevarih-i Al-i Selçuk*” yapıtında ve bir “*Hacı Bektaş Velâyetnamesi*”nde geçen **Otman** biçimlerini göz önünde tutarak Osmanlı Devleti'nin kurucusunun asıl adının **Otman** olduğunu yazar.¹⁰

1.1.6. Osman Turan'ın (1914-1978) Görüşü

O. Turan; **Otman**, **Atman** adlarının varlığını kabul eder ve konuyla ilgili görüşünü sergiler:

*“Osman adının Türkmenler arasında **Otman** şeklinde ve Arapça telâffuzuna yakın bir söyleniş olduğuna **Otman**, **Otman Baba** isimleri delâlet etmekte ve Bizans kaynaklarında **Atman** adı da bu suretle meydana çıkmış gözükmektedir.”¹¹*

Şu da anlamlıdır: Osman Turan'ın “*Selçuklular Zamanında Türkiye*” adlı, 752 sayfalık büyük yapıtında geçen tek Osman adı, Osman Gazi'dir. Gerçi “*Danışmend-name*”de de bir Osman geçer ve bu, tabii ki Osman Gazi'den başkası olamaz. Fakat “*Danışmend-name*”nin destan ve gazavatname olduğunu dikkate aldığımızda, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in İslami duyuşla destana sonradan sokulduğu kolayca anlaşılır.

1.1.7. Faruk Sümer'in (1924-1995) Görüşü

Sümer, Yazıcıoğlu “*Selçukname*”sinin başındaki “*Oğuzname*”de geçen **Otman oğlu** adının “*Osmanlı hanedanından bir kimse olduğundan şüphe edilemeyeceğini, fakat bunun kim olduğunu bilmenin mümkün olmadığını.*” söyler.¹²

1.1.8. Orhan Şaik Gökyay'ın (1902-1994) Görüşü

Gökyay, Yazıcı-oğlu “*Oğuznamesi*”nin (*Tarih-i Âl-i Selçuk*) 14. satırındaki “*Nakusların çaldırmayan Otmanoğlu*” ifadesi için şöyle der:¹³ “*Otman-oğlu'ndan*

⁹ Erzi, *a.g.m.*, s. 326.

¹⁰ M. Tayyip Gökbilgin, “Osman I”, *İA*, C. 9, s. 432.

¹¹ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1971, s. 652.

¹² Orhan Şaik Gökyay, *Dedem Korkudun Kitabı*, MEB, İstanbul 2004, s. LXIX.

¹³ Gökyay, *a.g.e.*, s. CLXVIII, DLXXVIII.

‘Osman Bey soyunu’ anlamak, belki de üzerinde durulmaya değer bir tahmin-dir.’¹⁴

1.1.9. Halil İnalçık’ın (1916-2016) Görüşü

Halil İnalçık köken tartışmalarına girmez, değinmez. Bununla birlikte “Osman’ın Karadeniz kuzeyinde Kıpçak’tan gelen **Ataman** (Pachymeres) adında biri olduğu faraziyesi ise (Heywood) uzak bir ihtimaldir” der.¹⁵ Pachymeres’i “güvenilir” bulur ve onun **Atmanes** kaydına yer verir.¹⁶

UYARI: Gerçekte Pachymeres’te *Ataman* geçmez, *Ataman* Moravcsik’in ve ona dayanan Heywood’un görüşüdür. İnalçık, C. Heywood’un “*The Frontiers in Ottoman History, Old Ideas and the New Myths*”, New York 1999 tarihli eserinin 228-250 sayfaları arasına göndermede bulunur.

1.1.10. Mustafa Sinan Kaçalın’ın Görüşü

Kaçalın şöyle yazar:

“Or Han (1324-1362)’a değin genelde Türkçe adlar alan Osmanlılarda beyliğin kurucusunun adı Otman Atman Ataman biçiminde iken sonra Ar.’a uyarlanarak ‘Oğman biçimine sokulmuştur. ‘uğman ‘toy (Lât. Otis) kuşunun yavrusu, ejderha yavrusu, yılan ve bir görüşe göre yılan yavrusu’ ‘-ğ-m ‘sıruk el kemiği eğri sarılmak, dikişi seyrek ve gevşek dikmek, yara üzerinde kabuk bağlayıp onulmamak (al-FÎRÛZÂBÂDÎ: UBTKM: III, 510. s.; Atay: A-TBL: III, 283^a. s.; LANE: An Arabic-English Lexicon: I, 1954^a. s anlamına gelir.”¹⁷

Kaçalın, Osman Bey’in adının Otman, Atman, Ataman’dan biri olduğunu, Arapça ‘Uğman, yani ‘Usman’ın “toy (Lât. Otis) kuşunun yavrusu, ejderha yavrusu, yılan ve bir görüşe göre yılan yavrusu” anlamına geldiğini bildirir.

UYARI: Aslında Ataman Bizans kaynaklarında geçmez. Moravcsik’in görüşüdür.

1.1.11. Yalçın Küçük’ün Görüşü

Yalçın Küçük ilk olarak 2012’de çıkan “*Atamanoğlu Fatih*” kitabında Osman Bey’in asıl adının Ataman olduğunu, Müslümanlığı Edebalı’nın kızıyla evlenince seçtiğini iddia eder.¹⁸ Tarih bilgilerimiz bu iddiaları doğrulamaz.

1.1.12. Tuncer Gülensoy’un Görüşü

Tuncer Gülensoy, Osman Bey’in babası Ertuğrul’un ve oğlu Orhan’ın adının Türkçe oluşunu göz önüne alarak, Osman Bey’in adının da Türkçe olması gerektiğini söyler; batı dillerindeki **Ottoman** adını “ot” (ateş) ve “tuman” (duman) olarak yorumlar. Son Mısır Memlûk sultanı Tomanbay’ın adını “*Tumanbay*”, anlamını “*duman*” olarak düşünür.¹⁹

¹⁴ Gökyay, *a.g.e.*, s. CLXIX.

¹⁵ Halil İnalçık, “Osman I”, *DİA*, C. 33.

¹⁶ İnalçık, “a.g.m”, s. 448.

¹⁷ Mustafa S. Kaçalın, *Kazan Bey Oğuz-nâmesi*, Kitabevi Yayını, İstanbul 2006, s. 112.

¹⁸ *Takvim*, 1 Eylül 2019.

¹⁹ Tuncer Gülensoy, *Türkoloji Makaleler I*, Akçağ, Ankara 2017, s. 342.

1.1.13. Asude Havuzlu'nun Yeni Mesaj Gazetesi'ndeki Yazısı

Son yıllarda konu popüler yazarlarca gazetelerde tartışılmıştır:

Asude Havuzlu, 9 Ağustos 2019 tarihinde “Osmanlı yoksa Osmanlı değil miydi?” başlıklı bir yazı kaleme almıştır.²⁰ Havuzlu, Süleyman Şah'ın dört oğlunun adlarının Sungur Tekin, Gündoğdu, Dündar ve Ertuğrul olduğunu, Ertuğrul Bey'in Osman, Gündüzalp, Savcı adlı üç oğlunun bulunduğunu, Osman Bey'in oğlunun adının Orhan olduğunu, Osman adının o çağda çocuklara konulmadığını, Osman Bey'den ilk söz edenin Georges Pachimeres olduğunu, ondan Atman, Ataman, Otman diye söz ettiğini, ad gerçekten Osman olsaydı Osman Bey'den “Othman” diye bahsetmesi gerektiğini belirtmiştir.

Havuzlu, Arap gezgini Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî'nin “Mesâlikü'l ebsâr fî memâlik'il-emsâr” adlı eserinin 3. cildinde (Türkçeye de çevrilmiştir) Osman Bey'den **Tuman** veya **Utman** olarak bahsettiğini, kendisi Arap, anadili Arapça olan bir yazarın, adı Osman olan birini yanlışlıkla Tuman (veya yanlışlıkla Utman) diye yazdığını düşünmenin herhalde mantıklı olamayacağını söyler.

UYARI: Ataman Bizans kaynaklarında geçmez. Moravcsik'in görüşüdür. Ayrıca el-Ömerî, ‘Usman ve Tuman?, Taman? yazar.

1.1.14. Takvim Gazetesi'ndeki Tartışma

Takvim gazetesi 1 Eylül 2019'da Otman-Ataman sorunsalını konu edinmiş, meseleyi tartışmaya açmıştır. Tartışmaya katılan AÜDTCF'den Prof. Levent Kayapınar, Moravcsik'in kayıtlarını ve Ataman önerisini dikkate alarak Atman veya Ataman görüşüne daha yakın durduğunu bildirmiştir. Metin Hülagü ve Zekai Mete ise bu görüşe karşı çıkmışlardır; Metin Hülagü soruya “Neyi değiştirir ki?” yanıtını vermiştir.²¹ Hülagü bu yanıtla adın Osman olmadığını zımnen kabul ettiğini gösteriyor.

UYARI: Bizans kaynaklarında Ataman adı geçmez; Atman, Atuman vb. geçer. Ataman Moravcsik'in tahminidir.

1.1.15. Korkusuz Gazetesi'ndeki Yazı

Memduh Bayraktaroğlu, *Korkusuz* gazetesinin 15 Şubat 2020 tarihli sayısında yer alan “Ey Türk Milleti ya da Aziz Türk Milleti” başlıklı yazısında özetle “İngiliz tarihçilerinin Osman Bey'in asıl adının Ataman olduğunu söylediklerini, düşününce bunun gerçekçi bir iddia olduğunu, çünkü Osman Bey'in babasının adının Ertuğrul, kardeşlerinin Saru Batu ve Gündüz olduğunu, bunların öz

²⁰ Asude Havuzlu, “Osmanlı Yoksa Osmanlı Değil Miydi?”, *Yeni Mesaj*, 9 Ağustos 2019.

²¹ 27 Mart 2019 tarihli “Akşam” gazetesinde ilginç bir haber yer aldı. Haberde Suudi Arabistan'ın yarı resmi “Ukaz” gazetesinde iki yazının yayımlandığı, birinci yazının Hani ez Zahiri imzalı ve “DEAŞ'ın İlk Devleti 1299-1923” başlığını taşıdığı, yazarın Osmanlı Devleti'ni 1. DEAŞ olarak kabul ettiği aktarılıyor.

İkinci yazı gazetenin genel yayın yönetmeni Halid Abbas Taşkendi imzasını taşıyor (Galiba aslen Taşkentli bir Özbek Türkü; Suudi Arabistan'da 200 bine yakın Türkistan kökenli Türk yaşıyor). Taşkendi “Yeni Osmanlı Atalarının İmparatorluğunda Ne Arıyor?” başlıklı yazısında Osmanlı Devleti'nin kurucusunun adının Osman değil, Utman olduğunu yazıyor. Sınırız “Müslüman değildi” demek istiyor.

Türkçe isimler olduklarını” yazar. Bayraktaroğlu, Osman Bey’in annesinin adı olan Halime’nin öz Türkçe bir isim olduğunu söylerken açıkça yanılmıştır.²² (Osman Gazi’nin annesinin adının Halime olduğu yazılır).

Bayraktaroğlu, *Korkusuz* gazetesinin 16 Temmuz 2020 tarihli sayısında konuya tekrar değinmiş, adın aslının Ataman olduğunu, İngilizlerin bunu *Otoman* okuyabileceklerini belirtmiştir.²³

1.2. Bu Kısımın Özeti: Osman Bey’in Adı

Gördüğümüz gibi Osman Bey’in asıl adını

1. J. Deguignes Atman, Taman,
2. E. Gibbons Atman, Taman,
3. F. Giese Azman?,
4. F. Babinger Atman, Azman,
5. G. Moravcsik Ataman (Atman, Atuman, Otuman, Otman, Otknan, Osman kayıtlarını verir, Atman ve Atuman’ın Ataman olduğunu söyler),
6. Türk yazarlarından E. B. Şapolyo Otman,
7. H. A. Erzi Otman, Tuman,
8. T. Gökbilgin Otman,
9. O. Turan Otman, Atman,
10. F. Sümer Otman,
11. O. Ş. Gökyay Otman,
12. M. S. Kaçalın Otman, Atman, Ataman,
13. Y. Küçük Ataman
14. T. Gülensoy Ot-tuman,
15. A. Havuzlu Otman (Utman), Atman, Ataman, Tuman,
16. L. Kayapınar Atman, Ataman,
17. M. Bayraktaroğlu Ataman,

olarak tahmin veya kabul eder. Bunları 7 başlık altında tasnifleyebiliriz: Atman (9 öneri), Otman (8 öneri), Ataman (6 öneri), Taman (2 öneri), Azman (2 öneri), Tuman (2 öneri), Ot-tuman (1 öneri). Toplam 29 öneri. 17 kişi tahmin ve teklifte bulunmasına karşın bazı kişiler birden fazla tahmin ve teklifte buldukları için bunların sayısı 29’u bulur (Orkun herhangi bir öneride bulunmaz).

1.3. Önemli Bir Uyarı: Ataman Tahmin ve Teklifi

Şu nokta önemlidir ve bunu en başta belirtmeyi lüzumlu buluyoruz. 6 kişinin Osman Bey’in adı olarak tahmin ve teklif ettiği **Ataman** Bizans kaynaklarında hiç geçmez. Bu, Moravcsik’in Bizans kaynaklarındaki Atman ve Atuman kayıtlarından yola çıkarak muhtemel gördüğü bir addır. Dolayısıyla bunu en baştan saf dışı bırakmak gerekir (Ayrıntı aşağıda Moravcsik bahsindedir).

Moravcsik’in Bizans kaynaklarından çıkardığı 6 kaydını, yani Otman, Atman, Atuman, Otuman, Otknan, Osman kayıtlarını aşağıda inceleyeceğiz. Ol sebepten bunları sonraya bırakıyoruz. Diğer yazarların tahmin ve önerilerin-

²² Memduh Bayraktaroğlu, “Ey Türk Milleti ya da Aziz Türk Milleti”, *Korkusuz*, 15 Şubat 2020.

²³ Memduh Bayraktaroğlu, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Kurucusunun Adı: Osman Bey mi İdi Yoksa Ataman Bey mi?”, *Korkusuz*, 16 Temmuz 2020.

den Otman, Atman da Moravcsik bahsinde incelenecektir. Çünkü bunlar Moravcsik'in kayıtlarında da vardır.

1.4. Azman ve Ot-tuman Tahminleri

1. Azman aslında bir kayıt veya okuyuş değil, hatta bir tahmin ve teklif de değil, F. Giese'in bir sorusudur. Giese'in etkisinde kalan Babinger de bunu ihtimal dâhilinde görmüştür. F. Giese (1879-1945) ve F. Babinger (1891-1967) çağdaşlardır. "Orkun Yazıtları"nda Azman at adı olarak geçse de, Türk şahıs adları arasında böyle bir ada raslamadık. Dolayısıyla Azman'ı saf dışı bırakıyoruz.

2. Ot-tuman kayıtlara dayalı olmayan, Avrupalıların Ot-toman adlandırmasından yola çıkılarak yapılan bir yorumdur. *Ol* nedenle bunu da saf dışı bırakıyoruz.

Böylece Ataman, Azman, Ot-tuman tahminleri üzerinde durmaya gerek kalmadığı açıktır. Bunları çıkardıktan sonra elimizde kalan teklif ve tahminler 4'e iner: Otman (8 tahmin), Atman (9 tahmin), Taman (2 tahmin), Tuman (2 tahmin).

Fakat bunlara geçmeden önce iki isim üzerinde daha durmamız lazım geliyor. Taman ve Tuman.

1.5. Tamān Okuyuşu

Eski bir tahmindir. Yaklaşık 250 yıl önce ilk kez Deguignes tarafından ortaya atılmış, Gibbons tarafından tekrarlanmıştır. Deguignes (1721-1800) ile Gibbons (1737-1794) çağdaşlardır.

Bu biçim el-Ömeri'deki *ارخان بن طمان* öbeğinin *طمان* kısmının okunuşundan kaynaklanmıştır. Bize göre *طمان* = "Tamān" eksik bir yazımdır. Gerçekte *طمان* = T.mān yazımının başında bir *elif* olmalıydı; *elif* düştüğü için kalan kısım Tamān okunmuştur. *طمان* 'ın başına bir *elif* koyduk mu sözcük düzelir ve şöyle olur: *اطمان*. Yani Otmān. Dikkat edersek Orhan kişi adı da *elif*le başlar.

Tamān Göktürklerde bir sandır. Fakat daha sonraki devirlerde bir tek Hazarların Tamantarkan kent adında görülmüştür. Başka deyişle Tamān XIII. yüzyılda artık çok geride kalmış, unutulmuştur. Bunun anlamı Osman Bey'in gerçek adının Taman olmadığıdır.

1.6. Tumān Okuyuşu

Erzi ve Havuzlu tarafından ileri sürülmüştür. el-Ömeri'nin eserini Türkçeye çeviren A. Batur da sözü Tuman okumuştur.²⁴

Bu da Tamān gibidir. el-Ömeri'de eksik yazılan *طمان* sözünün başka bir okunuşudur. Yazımda ünlü harf ve hareke olmadığı için sözcük Tamān okunduğu gibi Tumān da okunabilir; Tamān'da olduğu gibi *طمان* 'ın başına bir *elif* koyduk mu, sözcük düzelir ve şöyle olur: *اطمان*. Yani Otmān.

Demek ki Osman Bey'in gerçek adı Tamān ve Tumān da değildir. Her iki sözcüğün yazımında baştaki *elif* düşmüş, kalan kısım iki türlü, yani Tamān ve Tumān okunmuştur.

²⁴ Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömeri, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesâlikü'l-Eb-sâr*, çev. D. A. Batur, Selenge Yayını, İstanbul 2014, s. 164.

Böylece Tamān ve Tumān tahminlerini de saf dışı bırakmış oluyoruz.

1.7. Bu Kısımın Sonucu

Şu ana kadar incelediğimiz adlar içerisinde kişi adı olarak Türklerde görülen tek örnek, Tumān'dır. Tamān ise ad değil unvandır. Tabii ki ad da olabilir.

Erzi'nin dediği gibi Asya Hun Devleti'nin kurucusu **Tuman**, Emevîlerin Güney Kafkasya'da barış yaptığı **Tumanşâh**, Muzafferilerdeki isyancı **Tuman**, *Temürnameler*deki **Tuman**, **Tuman Bahadır**, İbn Battuta'da geçen Erzurum'daki **Ahi Tuman**, Memlüklerdeki **Tumanbay**, Akkoyunlulardaki **Tuman Basan** vb. bu ismin tarihe düşmüş örneklerinden birkaçıdır.²⁵ Bir yazımızda biz de birkaç *Tuman* ismini örneklemiştik.²⁶

Bununla birlikte biz Osman Bey'in gerçek adının Tumān veya Tamān olduğuna ihtimal vermiyoruz. Çünkü diğer yazımlar ve başka kanıtlar bunları desteklemez, doğrulamaz.

Tartışmaları yazdık. Tahminleri belirttik. 7 öbekte topladığımız tahminlerden Ataman, Azman, Ot-tuman, Tamān, Tumān'ı eledik, saf dışı bıraktık. Elimizde sadece iki tahmin kaldı: Otman ve Atman. Bunlar Moravcsik'in kayıt ve tespitlerinde de vardır. Dolayısıyla bunları aşağıda Moravcsik bahsinde inceleyeceğiz.

2. İkinci Kısım: Moravcsik'in Kayıt ve İzahları

Buraya kadar adlarını sıraladığımız kişiler görüşlerini bazı kayıtlara, mantıksal gerekçelere ve çıkarımlara dayandırmışlardır. Oysa Moravcsik konuyu derinlemesine incelemiş, ortaya görüşten önce malzeme, başka deyişle belge ve bilgi koymuştur. Hem de bunu 1937 yılında yapmıştır. Özetle "*kanıtsız görüş belirtmemek gerekir*" demek istemiştir (Batı'yla Doğu'nun farkını gösteriyor. Biri somut, diğeri soyut). Bundan dolayı Moravcsik'in bildirisi üzerinde durmamız gerekir.

Moravcsik, üçüncü Arap halifesi Osman'ın (644-655),²⁷ Doğu Roma kaynaklarında **Ῥουθμάν (Outhmān)**²⁸ olarak kaydedildiğini, bunun Arap ismi olan **Othman**'in oldukça sadık (doğru) bir ses çevrimi olduğunu, Arapçadaki **ث**'nin (peltek s'nin) Grekçede **θ** ile karşılandığını, bunun İngilizcedeki **th** ile aynı olduğunu, Orta Grekçede **o > ou** dönüşümünün çok sık görüldüğünü, Doğu Roma kaynaklarının yabancı dillerdeki **o** sesini çoğu kez **ou** ile gösterdiklerini bildirir.²⁹

Moravcsik doğru olarak şu noktadan hareket eder: Grekler, Osman Bey'in adını doğrudan doğruya yalnız Türklerden almış olabilirler. Yani herhangi bir aracı dilden veya aracı halktan değil. Eğer Grekler bu sözü Türklerin te-

²⁵ Erzi, "Osmanlı Devletinin Kurucusunun İsmi Meselesi", 325 vd.

²⁶ Yusuf Gedikli, "Hun Türkçesi Üzerine Araştırma ve İncelemeler 4: To'u-man, Mo-tu (Mete) ve Mo-ho-tou-lo Şahıs Adlarının Mana ve Menşeyi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 167, Mart-Nisan 2007, s. 49-68.

²⁷ Moravcsik 655 yazmıştır; doğru tarih 656'dır.

²⁸ Metinde dizgi yanlış olarak Ῥουθμάν biçiminde yazılmıştır. Yani **u (v)** ile **th (θ)** yanlışlıkla yer değiştirmiştir.

²⁹ Moravcsik, "Türklüğün Tetkiki Bakımından Bizantolojinin Ehemmiyeti", s. 495 vd.

laffuz ettiği gibi **Osman** olarak işitseydiler, sözcüğü **'Οσμάν (Othmán)** yahut **'Ούσμάν = Outhmán**³⁰ şeklinde yazarlardı. Gerçi bu şekilde de yazmışlardır ama aşağıdaki şekiller tarih bakımından bundan öncedir. Eğer Grekler ismi Türk telaffuzuna göre Osman olarak işitseydiler bunu **Οσμάν = Osmán** yazarlardı.³¹

Moravcsik Osmanlı Devleti'nin kurucusunun Bizans kaynaklarındaki isimlerini şöyle sıralar (Grek diline ait ekler atıldıktan sonra):

1. **Atman**. En eski biçimdir. Yalnız XIV. asır Bizans kaynaklarında görülür. Bununla birlikte XV. asra ait iki eserde de *“Osmanlı manasında”* görülür.

2. **Atuman**. Bu şekilde ilk defa XIV. asır kaynaklarında karşılaşılır, fakat XV-XVI. asırlarda da tesadüf edilir.

1347 yılında **Atoumános** = Ατουμάνος adında bir Osmanlı komutanı kayıtlanmıştır. Moravcsik, bu adın Bizanslılara geçtiğini, bunun dikkate şayan olduğunu, mesela XIV. yüzyılda yaşamış ve 1383 civarında ölmüş Tebai başpiskoposunun Simon Atumanos adını taşıdığını yazar.³² Demek ki Rumlar Türklerin Atumanos adını dillerine uydurup benimsemişlerdir.

3. **Otuman**. Bu biçimle XV. asır kaynaklarında karşılaşılır. Fakat daha sonraki edebiyatta da kullanıldığı gösterilebilir.

4. **Otman**. Moravcsik ek bilgi vermemiştir. Aşağıda *ek* bölümdeki kayıtlarda Otman biçimini görmek olanaklıdır.

5. **Otknan**. Moravcsik ek bilgi vermemiştir. Kelime yanlış dizilmiştir. Ek bölümdeki kayıtlara baktığımızda **Othmán-is** = (Οτμάνης) ve **Othnon** = **'Οτθνον** yazımlarını görürüz. Moravcsik herhâlde bu yazımların ikincisini kastetmiştir. *Othnon*, belki kaynaktan yanlış kaydedilmiştir. Sözcükte Yunanca yazımlarda gösterilmesi zorunlu olan vurgu işareti yoktur. Birinci yazım Türkçe Otman ile Arapça Othman'ın karışımıdır.

6. **Othman (Osman)**. Osmanlı Devleti'nin kurucusunun Bizans kaynaklarındaki isimlerinden biridir ve Arapça Othman'ın (Osman) tam transkripsiyonudur. Othman (Osman) hakkında ancak XV. asra ait bilgimiz vardır.³³ Nitekim Yavuz Selim (1512-20) çağında yaşayan şehzade Osman'ın adı Grek kaynaklarında Türkçe telaffuzla **'Οσμάν = Osmán** biçimindedir. İkinci Osman'ın (Genç Osman) (1605-22) adı Grek eserlerinde **'Οσμάν (Othmán)**, **'Οσμάν (Osmán)**, **'Οσομάνης (Osoumánis)** şekillerindedir.³⁴

Dikkati çeken XVII. yüzyılın başı gibi geç bir tarihte bile Osman sözcüğünün **Osoumánis** biçiminde, *-sm-* arasına ünlü alınarak yazılmasıdır (Krş. Atuman ve Otuman'da *-tm-* arasındaki ünlülerle). Yani iki heceli kelime üç heceye çıkıyor. Bizce bu kadar geç bir tarihte, üstelik de Rumlarla Türklerin iç

³⁰ Moravcsik'in yazısında yer alan Grek harfli yazımlardaki d'ların üzerindeki çizgi sola dönüktür. Bilgisayarımızda bulamadığımız için sağa dönük ü'yi koyduk. Zaten günümüzde sağa dönük çizgiler konulur. Bu çizgi vurguyu gösterir. Grekçe yazımlarda vurgu gösterilmek mecburiyetindedir.

³¹ Moravcsik, “Türklüğün Tetkiki Bakımından Bizantolojinin Ehemmiyeti”, s. 496.

³² Moravcsik, s. 496, dipnot 2. 1383 yerine dizgi yanlış olarak 1283 yazılmıştır. Düzelttik.

³³ Moravcsik, *a.g.m.*, s. 496.

³⁴ Moravcsik, *a.g.m.*, s. 497.

içe yaşadığı bir toplumda, İkinci Osman'ın adı hep iki heceyle yazılmıyordu. Üç hece ile yazıldığına göre sözü Rumcanın bünyesine uydurmak amaçlanmıştı. Daha doğrusu Rumcanın bünyesi bunu gerektirmiştir.

Osman zaten Arapçadır. *Otknan*, *Othnon* yerine yanlış yazımdır. Bizi ilgilendiren *Atman*, *Otman*, *Atuman*, *Otuman*'dır. Fakat bunlara geçmeden önce *Ataman* meselesini çözmemiz gerekir. Bu bakımdan *ataman* üzerinde özellikle durmak istiyoruz:

2.1. Moravcsik'e Göre Osman Bey'in Adı Ataman'dır

Moravcsik yukarıdaki kayıtları verdikten sonra şu neticeye varır: Osmanlılar XIV. asırda devletin kurucusunun adını Arapça telaffuzla *Othman* (*Osman*) değil, Türkçe telaffuzla *Osman* da değil, fakat **Atmános** = (*Ατμάνοσ*) ve **Atoumán** = (*Ατουμάν*) şekillerinde Türkçeye uygun bir surette telaffuz ediyorlardı. Moravcsik'e göre Bizanslılar Türk isimlerindeki kısa ünlüleri ekseriya düşürürlerdi; örneğin XIV. yüzyılda yaşayan Sarıhan kişi adını daima Σαρχάνης, yani **Sarhán-is** yazmışlardır.³⁵ Moravcsik bu örnekle *Atumán*'daki *-u-*'nun düşerek *Atman* olduğunu anlatmak ister.

Kısaca Moravcsik, *Atmán* ve *Atumán* adlarının doğrusunun *Ataman* olduğunu, Osmanlıların XIV. yüzyılda kendilerine isim veren atalarını Türk ve Türkçe aslından gelen **Ataman** ismiyle tanıdıklarını öne sürer. Ayrıca *Osman Bey*'in babasının *Ertuğrul*, kardeşlerinin *Gündüz*, *Sarıyatı* (diğer şekilleri *Sarubali*, *Savcı*; Moravcsik'in yazımları) ve oğlu *Orhan*'ın adlarının hepsinin Türkçe olduğunu, böylece aslında *Ataman* olan ismin Arap kültürü tesiriyle *Osman* olduğunu ve resmileştğini kaydeder.³⁶

Moravcsik Türk isimlerinin transkripsiyonu yapılırken Bizanslıların *a - o - ou* değişimlerinde bulduklarını, *Atmános* = (*Ατμάνοσ*) ve *Atoumán* = (*Ατουμάν*) isimlerinin aslının *Ataman* olduğunu, *Ataman*'daki *-man*'ın büyültme (augmentativ) işlevini gördüğünü, söz gelimi *koca* sözünden *kocaman*, *şiş* sözünden *şişman* kelimelerinin bu ekle yapıldığını, *Ataman*'ın *ata + -man*'dan oluştuğunu, anlam olarak "*babanın iktidarını yükselttiğini, umumileştirdiğini*" belirtir. *Ata* sözüyle yapılmış Avrupa Hunlarındaki *Atakam*, Selçüklülerdeki *Atabek*, *-man* ekiyle yapılmış *Peçenek reisi Karaman* kişi adı; *Karaman*, Türkmen halk adlarını örnekler; *L. Rasonyi*'ye dayanarak *Çuvaş*, *Kırgız* (*Kazak* anlamalı) ve *Tatarlarda* *Ataman* ve *Atman* kişi adlarına tesadüf edildiğini nakleder. Türk kökenli Rus Kazaklarının reislerini *ataman*, *atman*, *hetman* isimlendirdiklerini, bu sözcüklere kişi adlarına ilaveten unvan olarak da rasilandığını bildirir.³⁷

2.2.1. Moravcsik'in Ataman ve Atman Görüşlerinin Eleştirisi

Yineleyelim: Bizans kaynaklarında *Ataman* biçiminde bir isim geçmez. Moravcsik Bizans kaynaklarında *Atman*, *Atuman*, *Otuman*, *Otman*, *Otknan*, *Osman* biçimlerinin geçtiğini yazar; bunlardan *Atman* ile *Atuman*'ı öne alır ve

³⁵ Moravcsik, *a.g.m.*, s. 497, dipnot 3.

³⁶ Moravcsik, *a.g.m.*, s. 498.

³⁷ Moravcsik, *a.g.m.*, s. 498.

Ataman'dan değişiklikleri görüşünü ortaya atar. Acaba Moravcsik'in Ataman tahmini doğru mudur?

2.2.2. Ataman Sözcüğü (Unvanı)

Ataman Moravcsik'in dediği gibi ata + *man*'dan oluşmuştur ve Kazak topluluklarının başlarına verilen bir unvandır. Tekrar edersek *kocaman*, *şişman*, *Karaman*, *Türkmen* de *-man*, *-men* ekleriyle oluşmuştur. Ataman unvanından kişi adı olduğu malumdur (*-man*, *-men* ekleri Orkun Yazıtları'ndan beri Türkçede görülür. Yazıtlardaki *Azman* at adı, *Kögmen* dağı, Kaşgarlı'da *kekmen*, *ketmen*, *közmen*, *Türkmen* vb. sözcükler örneklenebilir. Ek Hint-Avrupa dillerinde de vardır. Almanca *Hauptmann*, İngilizce *gentilmen*'de olduğu gibi. Ekler ait oldukları dillerin öz malıdır.

Ne var ki *Ataman* eski bir sözcük değildir. Almanca *Hauptman*, Çekçe *hey-tman*, Polca *hetman* ve Türkçe *ata*'nın çarpışmasından doğmuş yeni bir kelimedir. Rus Kazaklarının içinde Türk asıllılar bulunduğu için hem sessel, hem anlamsal çağrışımla *Haupt-*, *het-*, *hey-* unsurları yerine Türkçe *ata* sözü konulmuştur; *-man* zaten anılan sanların hepsinin içinde vardır. Türkçede de vardır. Böylece *ataman* sözcüğü ortaya çıkmıştır. Daha doğrusu dil biliminde karışma, bulaşma dediğimiz bir olgu yaşanmıştır.

Ataman'ın yeni bir kelime olduğunu, aynı zamanda *yerli* bir kelime olmadığını Azerbaycan,³⁸ Türkmen,³⁹ Özbek,⁴⁰ Tatar,⁴¹ Başkurt,⁴² Kırgız,⁴³ Kazak,⁴⁴ Yakut⁴⁵ sözlüklerindeki *ataman* maddelerinden çıkarıyoruz. Bu sözlüklerde *ataman*'ın genellikle Rusçadan geldiği, anlamının hep Rus ve Ukrayna Kazaklarıyla ilgili olduğu yazılır. Rus Kazaklarının ortaya çıkışı XV. yüzyıldır. *Ataman* da en erken XV. yüzyılda, belki biraz daha önce ortaya çıkabilir.

Kısaca *ataman* sözcüğünü geriye dönük izlediğimizde çok eskiye dayandıramıyoruz. Sözcük **Osmanlılarda geç devirlerde bile hiç görülüyor**. Hâlbuki Osman Bey 1258 doğumludur.

Yerli bir sözcük olmamasına karşın sözcüğü Türkçe sayıyoruz. Çünkü sözcük *atasıyla* da, *-man*'ıyla da Türkçe bir kelimedir ve Türkçenin bünyesine uygundur. Kelimeyi türetenler de Kazakların içindeki Türklerdir. Zaten H. Atlası 1911'de, B. Atalay 1923, 1935, 1936, 1940'ta yayımladığı eserlerinde sözcüğü Türkçe saymışlardır.⁴⁶

³⁸ *Azərbaycan Dilinin İzahlı Lügəti*, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi Adına Dilçilik İnstitutu, Şərg-Ğərb Yayınevi, C. 1, Bakü 2006, s. 158.

³⁹ *Türkmen Dilinin Sözlüğü*, Türkmenistan SSR İlimler Akademiyasının Neşriyatı, Aşgabat 1962, s. 57.

⁴⁰ *Uzbek Tilining İzahlı Lügəti*, Rusçadan geldiğini yazar, C. 1, Moskova 1981, s. 61b.

⁴¹ *Tatar Tilinin Anlatmalı Sözlüğü*, Tatarstan Kitap Neşriyatı, C. 1, Kazan 1977, s. 82.

⁴² Murat Özşahin, *Başkurt Türkçesi Sözlüğü*, TDK, Ankara 2017, s. 45.

⁴³ K. K. Yudahin, *Kırgız Sözlüğü*, çev. Abdullah Taymas, MEB, Ankara 1945, s. 58.

⁴⁴ Kenan Koç - Ayabek Bayniyazov - Vehbi Başkapan, *Kazak Türkçesi - Türkiye Türkçesi Sözlüğü (Kazakça - Türkçe Sözlük)*, Akçağ Yayını, Ankara 2003, s. 54.

⁴⁵ Edouard Pekarskiy, *Yakut Dili Sözlüğü*, TDK, C. 1. (a - m), İstanbul 1945, s. 40.

⁴⁶ Yusuf Gedikli, "Bilge Kağan Yazıtı G 14'teki Ad San Öbeği Taman Tarkan Mıdır, Ataman Tarkan Mıdır?" *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 254, Eylül-Ekim 2021, s. 217-232.

Tarihte bir *Ataman* kişi adına raslıyoruz.⁴⁷ Bu da muhtemelen XV veya XVI. yüzyıldadır. Araştırsak birkaç tane daha bulabiliriz, ama geç devirlerde görüldüğünü ve yaygın olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

2.2.3. Orkun Yazıtları'ndaki Ataman Tarkan

Söz bu noktaya geldiğinde “*Orkun Yazıtları'nda Ataman Tarkan kişi adı ve unvanı olduğu*” itirazıyla karşılaşabiliriz. R. Giraud, Bilge Kağan Yazıtı'nın G 14. satırında **Ataman Tarkan** söz öbeğinin geçtiğini ileri sürmüştür (1960).⁴⁸ Giraud, Ukrayna Kazaklarının *ataman* sanını kullandıklarını, sanın Göktürklere kadar indiğini yazmıştır. Ancak bu okuyuş ve görüş doğru değildir. Giraud'nun *Ataman* dediği sanın aslı *Taman*'dir (çeşitlemeleri *Tamgan*, *Tagma*).

Bir makalemizde bu meseleyi enine boyuna inceledik, tartıştık ve söz öbeğinin *Ataman Tarkan* değil, *Taman Tarkan* olduğunu ortaya koyduk.⁴⁹

2.2.4. Demek ki Osman Bey'in Adı Ataman Değildir

Verdiğimiz bilgilerden *Osman Bey*'in adının *Ataman* olamayacağı açıktır. **Birincisi** Bizans kaynaklarında *Ataman* sözü yoktur, geçmez. **İkincisi** ve en önemlisi *Ataman* eski değil yeni bir sözcüktür. *Atuman*'ın *Ataman* ve orta hece düşmesiyle *Atman* olduğu görüşü yanlıştır. Özetle *Osman Bey*'in adı *Ataman* değildir, olamaz. H. İnalçık da “*Osman'ın Karadeniz kuzeyinde Kıpçak'tan gelen Ataman (Pachymeres) adında biri olduğu faraziyesi ise (Heywood) uzak bir ihtimaldir*” der.⁵⁰ (*Pachymeres*'te *Ataman* geçmez, *Heywood*'un görüşüdür). Böylece *Moravcsik* dâhil 6 yazarın *Osman Bey*'in esas adı sandığı *Ataman* ihtimali de saf dışı kalıyor.

Ataman'i zaten en baştan elemiştik. Sadece ayrıntılarına bu kısma saklamıştık. Artık *Ataman* adından vazgeçmek gerekir. Nedenlerini belirttik.

2.2.5. Ataman Neden Tutundu?

Moravcsik ortaya somut verilerle çıktığı için görüşü etkili olmuştur. Nitekim M. S. Kaçalın, L. Kayapınar, A. Havuzlu, M. Bayraktaroğlu; *Osman Bey*'in gerçek adının *Ataman* olduğu yönünde görüş ileri sürmüşlerdir. Yalçın Küçük ise yazdığı kitabına **Atamanoğlu Fatih** adını vermiştir (2012).

Ataman'ın *Osman Bey*'in gerçek adı olması gerektiği fikrinin revaç bulmasının nedenlerinden biri de *Ataman*'in ilk unsuru olan *ata* sözcüğüdür. *Ata* sözcüğü her Türk'ün kafasında hoş bir çağrışım uyandırır. Bunu 2016'da bulunduğumuz Kazakistan'ın Almatı şehrinde gözlemlemiştik. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları daha kısa olmasına karşın kentin Kazakçası olan Almatı'yı değil, hep kentin daha uzun olan eski adı *Alma Ata*'yı kullanıyorlardı. Tıpkı bunun gibi birçok kişi *ata* sözünün hoş ve sıcak çağrışımıyla *Osman Bey*'in gerçek adının *Ataman* olduğu görüşünü benimsemiştir.

⁴⁷ Aydil Erol, *Adlarımız - Şarkularla, Şiirlerle, Türkülerle ve Tarihi Örneklerle*, Turan Kültür Vakfı, İstanbul 1999, s. 153.

⁴⁸ René Giraud, *Göktürk İmparatorluğu*, çev. İsmail Mangaltepe, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999, s. 119-20.

⁴⁹ Gedikli, *a.g.m.*, s. 217-232.

⁵⁰ Halil İnalçık, “*Osman I*”, *DİA*, C. 33.

Moravcsik'in görüşlerinde eleştirilecek başka yönler de vardır. Örneğin Kazak reislerine *ataman* denir; *atman* denmez. *Hetman* ise Polca bir sözcüktür.⁵¹ Moravcsik'in *atamanın* "babanın iktidarını yükselttiğini, umumileştirdiğini" söylemesi de doğru değildir. Bu, *-man* ekinin büyültme eki olarak kabul edilmesiyle ilişik bir görüştür. *Ataman* doğrudan doğruya unvandır, unvan olarak doğmuştur.

2.3. Moravcsik'in Öbür Kayıtları: Atman, Atuman, Otman, Otuman

Moravcsik'in 6 kaydı tespitlediğini söylemiş, bunlardan ikisini Otknan ve Osman'ı inceleme dışı bırakmıştı. Geriye dört varyant kalıyor: **Atman, Atuman, Otman, Otuman**. Bunlardan Atman, Otman başkaları tarafından da Osman Bey'in gerçek adı olarak öne sürülmüştür (Birinci kısmın sonunda 7 öneriden 5'ini elemiş, geriye kalan Atman ve Otman'ı Moravcsik bahsinde inceleyeceğimizi bildirmişti. Şimdi Atman ve Otman'ı Moravcsik'in öteki iki tespiti olan Atuman, Otuman ile birlikte inceleyelim):

Moravcsik'in bu dört kaydı (Atman, Atuman, Otman, Otuman) aslında aynı kelimenin değişkenleridir. Fakat doğru bir tane olduğuna göre acaba bunlardan hangisi gerçek, doğru isimdir? İşte bütün mesele buradadır.

Hangisinin doğru olduğunu anlamak için anılan kelimeleri geriye doğru izlememiz gerekir. İzlemede bunların hangisine raslıyoruz? Hangisine raslamıyoruz? Hangisini anlamlandırıyoruz? Bu yöntem bize somut veriler, bilgiler sağlayacaktır.

Türk özel ad hazinesine geriye yönelik olarak baktığımızda **Atman** diye bir isme raslamıyoruz.

Atuman diye bir isme de raslamıyoruz.

Otuman diye bir isimle de karşılaşmıyoruz.

Lakin **Otman** diye bir isimle karşılaşmıyoruz ve bu isimlerin hepsi de (Atman, Atuman, Otuman), Otman'ın değişik biçimleridir. Sadece Rumcanın bünyesine uydurulmuşlardır.

2.3.1. Rumlar Otman'ı Neden Atman, Atuman, Otuman Şeklinde Yazdılar?

Her dilin kendine özgü kuralları, doğal bir bünyesi vardır. Her dil aldığı sözcüğü, vurgusu dâhil kendisine uydurur. Ünlülerini, ünsüzlerini, vurgularını değiştirir. Otman'ın Atman, Atuman, Otuman olması da böyledir. Atman'da sadece baştaki ünlü değişiyor, o > a oluyor (Moravcsik, a - o - ou değişimi olduğundan söz etmişti). Atuman'da ise başta ünlü değişimiyle birlikte aynı zamanda *-tm-* arasına ünlü giriyor. Bunlar Rumcanın özellikleridir. Rumca (Yunanca, Grekçe) bazı Türkçe sözleri değiştirir. Örneğin Turgut'u Dragut, Porsuk'u Prosuk yapar.

Otman'ın Ataman biçiminde üç heceye çıkması, ilk ünlünün uzun olmasından dolayı da olabilir. Çünkü "*Balikesir-Edremit arasındaki şosedede bir mahal adı*" olan **Ootmannar** yer adında⁵² baş ünlü uzundur.

⁵¹ Giraud, *Göktürk İmparatorluğu*, s. 121.

⁵² Ahmet Caferoğlu, *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I - Oyunlar, Tekerlemeler, Yanılmaçlar ve Oyun İstihlaları, Balikesir, Manisa, Afyonkarahisar, Isparta, Aydın, İzmir, Burdur, Antalya, Muğla, Denizli, Kütahya Vilayetleri Ağızları*, 2. Baskı, TDK, Ankara 1994, s. 193, (kitabın ilk baskısı 1940'tadır).

Kendi dilimizden birkaç örnek verirsek durumu daha iyi anlatabiliriz. Bugün *kaptan* dediğimiz kelime Evliya Çelebi'nin birinci cildinde **kapudandır**. Bugün *Mondros* dediğimiz ateşkese Osmanlı **Monduros** diyordu. *Monduros*, Türkçenin bünyesine, yapısına daha uygundur.

Yazı dilimizdeki *sandviç*, konuşmada **sandoviçtir**; yani araya ünlü almıştır. Üç hece olmasına karşın Türk ağzına daha kolay gelir. Keza iki heceli *komser* sözüne nispetle üç heceli **komiser** daha kolayımıza gelir. Yine konuşmada *turizm* yerine **turizim** diyoruz; *-izm* ekini *-izim* söylüyoruz. *Apartman* halk dilinde **apartımandır**. Hece fazlalaşır ama Türkçenin bünyesine daha uygundur. Bunun gibi Rumca da galiba *Atuman*, *Otuman*'da olduğu gibi *-tm-* ve *Osuman*'te olduğu gibi *-sm-* sesleri arasına ünlü alınca daha rahat bir söyleyişe kavuşuyor.

Moğulca da Türkçeden aldığı sözleri bünyesine uydurur ve sondan genişletir. Söz gelişi *and* > *anda*, kök > *kökö* olur.

2.4. Moravcsik'in 5 Tespitini Elemiş Olduk

Moravcsik'in 6 tespiti olduğunu söylemiştik. **Atman, Otman, Atuman, Otuman, Otknan, Osman.**

Osman bu noktada bizi ilgilendirmiyor. Otknan'ın *Othnon* yerine yanlış yazım olduğunu söyledik. Atman'ın başta *o* > *a* değişimiyle *Otman'dan geçtiğini belirttik. Atuman, Otuman'ın nasıl meydana geldiğini bir üst başlıkta anlattık (Atuman'da başta *o* > *a* dönüşümü, her iki sözde ortada ünlü vardır). Dolayısıyla Atuman ve Otuman'ı da eliyoruz. Elimizde tek kayıt kalıyor: **Otman**. Bu tahmin ve öneri E. B. Şapolyo, H. A. Erzi, T. Gökbilgin, O. Turan, F. Sümer, O. Ş. Gökyay, M. S. Kaçalın, A. Havuzlu gibi yazarların tahmin ve önerilerinden biridir. Otman'ın üzerinde dururken onların tahmin ve önerileri üzerinde de durmuş olacağız.

2.5. Moravcsik Bahsinin Sonucu: Osman Bey'in Gerçek Adı Atman, Atuman, Otuman Değil, Otman'dır

Doğu Roma (Bizans) kaynaklarındaki kayıtları ve başka kanıtları dikkatle incelediğimizde Osman Bey'in doğru ve gerçek adının **Otman** olduğunu ve bunun İslamlaştırılarak Osman yapıldığını anlıyoruz (Atman, Atuman, Otuman vb. değil. Ataman hiç değil!). İmdi Osman Bey'in adının Otman olduğunu gösteren tüm kanıt ve gerekçelerimizi teker teker sıralayalım:

3. Üçüncü Kısım: Osman Bey'in Adının Otman Olduğuna Dair Kanıt ve Gerekçelerimiz

3.1. Bizanslıların Otman Kaydı

Eğer ad gerçekten Osman olsaydı ve Arap fonetiğine uygun olarak peltek *s* ile Osman söylenecekti, Moravcsik'in de dikkatimizi çektiği üzere Bizans kaynakları Osman Bey'in adını **Othman** yazarlardı; yani *-th-* ile (peltek *-s-* ile) yazarlardı. Zira Arapça 'Usman kelimesindeki peltek *-s-*, Grekçede *θ*, Batı alfabelerinde *th* ile gösterilir (Grekler üçüncü halifenin adını hep *-th-*'li yazmışlardır). Eğer ad Türk söyleyişiyle *Osman* olsaydı, Doğu Romalılar bu adı doğrudan doğruya *Osman* veya *Ousman* yazarlardı. Yani Türkçe ve Grekçedeki *s* (*σ*) ile

yazarlardı. Oysa Doğu Romalılar adı **Otman, Atman, Atuman, Otuman**, yani -t- ile yazmışlardır.

Moravcsik'in kayıtlarını tasniflediğimizde 9 Otman, 2 Otmanlı, 12 Otmalı, 7 Otuman, 2 Otoman, 1 Otmanoglu, 1 Otma kaydını buluruz ki toplamı 34'tür. Ayrıca 5 Atman (Atmana, Atmane dâhil), 7 Atuman, 1 Atommanoglu, 1 Atumalı, 1 Atma kaydına raslarız ki toplamı 15'tir. Otman ve Atman unsurlu kayıtların yekünü 49'dur. Yani ağırlık O- ve A- ile başlayan -t-li biçimlerdedir. Atumalı, Otmalı, Otma, Atma biçimlerinde -n- ve -n kaybı vardır.

Geriye kalan kayıtlar şöyledir: 5 Otsman, 2 Otsuman, 1 Otsaman, 1 Osuman, 7 Osman, 1 Osmanlı. Toplamı 17'dir. Hepsinin toplamı 66'dır. *Osmanlar*ın bir kısmı -s- ile, bir kısmı -th- ile yazılmıştır. -ts-li yazımlar -ts- (-tth-) harfleriyle yazılmıştır (Bu kayıtları Grek dilindeki eklerden arındırarak tasnifledik, yazılışı değil okunuşu esas aldık).

Demek ki Osman Bey'in adı Osman değil, Otman'dır. Yalnız biz sadece bununla yetinmeyeceğiz. Görüşümüzü *ayrıca* şu kanıt ve gerekçelere dayanacaktır.

3.2. Otman Kaydının Çokluğu

Söylediğimiz ve aşağıda ek bölümde görüleceği üzere Moravcsik 45 maddede 66 kayıt vermiştir. Bunların 51'i O-, 15'i A- ile başlamaktadır. O- ile başlayan kayıtlar sırasında verilen ve A- ile başlayan 11. kayıt da muhtemelen yanlış yazılmıştır. Böylece 66 kayıttan 52'si O- ile, sadece 14'ü A- ile başlamaktadır. Bu da adın **Otman** olduğunu destekleyen bir olgudur.

3.3. el-Ömerî'nin Kaydı

Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî 1301-1349 yılları arasında, yani Osman Bey'in en çok tanındığı zamanda yaşamıştır, onun çağdaşdır. Dolayısıyla el-Ömerî'nin kaydı gerçekten çok önemlidir.

el-Ömerî'nin Türkçe çevirisinde ad iki kere geçer. İlkinde **Orhan b. Osman**, ikincisinde **Orhan b. Tuman**'dur.⁵³

Sorun طمان (Tumān) sözündedir. Sözcük Osman olsaydı, ikinci öbekte el-Ömerî bunu ilk öbekteki gibi Arapça عثمان, yani 'Usman yazardı; o zaman konuyu tartışmazdık. Hâlbuki ارخان بن طمان yazmıştır. Bu tamlamadaki طمان sözünü Hasan Adnan Erzi, Tumān okumuştur.⁵⁴ el-Ömerî'nin eserini Türkçeye çeviren D. A. Batur da Tuman okumuştur.⁵⁵ İmlaya göre okunuş ancak Tumān veya Tamān olabilir. Çünkü ارخان بن طمان'ın طمان unsuru ilk hecesinde ünlü harf barındırmadığı için iki türlü de okunabilir.

Doğrusu nedir? Görüşümüzü tekrarlayalım: طمان eksik yazımdır; yani **Tumān** okunan sözün başındaki *elif* düşmüştür. Arap alfabesinde herhangi bir harfin düşmesine veya noktaların yerinin değişmesine çok sık tesadüf ederiz. Sözcüğü onarmaya çalışalım. Bunun için başa bir *elif* getirelim. O zaman

⁵³ Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesâlikü'l-Eb-sâr*, s. 147, 164.

⁵⁴ H. Adnan Erzi, "Osmanlı Devletinin Kurucusunun İsmi Meselesi", s. 326.

⁵⁵ Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî, *a.g.e.*, s. 164.

ad şöyle olur: اطمان. Yani **Otman**. İşte Osman Bey'in esas adı budur, yani **Otman**'dır. Adı böyle onarınca o zaman Doğu Roma kaynaklarındaki Otman biçimiyle olan aynılık Atman, Atuman, Otuman ile olan yakınlık ortaya çıkar. el-Ömeri'nin diğer yazma nüshaları varsa -ki vardır-, onlara da bakmak gerekir. Belki onların birinde doğru yazım mevcuttur.

3.4. Avrupalıların Ottoman Adlandırması

Eğer ad gerçekten Osman olsaydı Avrupalılar da adı **Othman** veya **Osman** biçiminde yazarlardı, yani *-th-*'li (peltek *-s-*'li) veya *-s-*'li yazarlardı. Hâlbuki Batılılar Otman'ı, **Ottoman**, yani *-t-*'li yazmışlardır. Ottoman biçimi galiba İtalyanca (Venedikliler ve Cenevizliler) kanalıyla yayılmıştır. Çünkü *-t-* ikizleşmesi İtalyancanın en sık raslanılan özelliklerinden biridir. Örneğin Latince *octo* (göz), İtalyancada *otto*, Latince *victoria* (zafer), İtalyancada *vittoria*'dır. Ayrıca Batı'daki Otto kişi adının bilinçaltı etkisi vardır (Fransızca, İngilizce Ottoman, Almanca Ottomane, İtalyanca Ottomano "Osmanlı"dır).⁵⁶

Batılıların Ottoman adlandırması Otman'daki baş ünlünün o olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir. Sözcük *a-*'lı olsaydı, *a-*'lı yazarlardı. Demek ki ad gerçekten Otman'dır. Böylece Doğu Roma'daki Otman, Atman, Atuman, Otuman ve el-Ömeri'deki Otman biçimlerinin gerçekte *o-*'lu olduklarını söyleyebiliriz.

3.5. İslam Devletlerinde Osman Bey'e Değın Hiçbir Hükümdarın Osman Adını Taşımaması

Şii Müslümanlar zaten Bekir, Osman, Muaviye, Yezid vb. adları çocuklarına takmaz. İşin ilginç yanı şu ki, Osman Bey'e gelinceye değın hatta Osman Bey'den sonra dahi hiçbir önemli Sünni-İslam devletinin kurucusu ve hatta hükümdarı, padişahı Osman adını taşımaz. Bizce bu çok anlamlıdır. Hammer de "*Peygamberin üçüncü halifesi olan (Hz.) Osmân'dan beri İslâm kanunlarına tâbi olan memleketler tahtı üzerinde bu isimde hiçbir şöhet sâhibi hükümdar görülmemiştir*" diyerek bu hususa parmak basar.⁵⁷ (1435'te ölen Akkoyunluların Kara Yülük Osman'ı adını Osman Bey'den almıştır).

Bunda Hz. Osman devrinin karışıklıklarla dolu olması ve akrabalarını kayırmasının rolü olmalıdır.

3.6. Otman Kişi Adının Kendisi

Türkçedeki Osman biçimi, Osman Bey'in gerçek adının Otman olduğunu destekliyor. Çünkü Otman kolaylıkla Osman'a çevrilmiştir. Ad Atman, Atuman, Otuman (veya Moravcsik'in varsaydığı gibi Ataman olsaydı) o zaman

⁵⁶ Sonradan bir uyarı üzerine Merriam - Webster sözlüğüne bakınca düşündüğümüz gibi İngilizce Ottoman'ın "probably from Italian ottomano = muhtemelen İtalyanca Ottoman'dan" kaydını okuduk. Ottoman İngilizcede 1603'te kullanılmaya başlanmıştır. Aynı sözlük *Türk ve Turkish* sözlerinin XIV. yüzyılda, *Turkey*'in 1555'te İngilizceye girdiğini yazar (Merriam - Webster's *Collegiate Dictionary*, eleventh edition, first printing, Springfield - Massachusetts 2004, s. 879b, 1348b, 1349a).

⁵⁷ Baron Joseph von Hammer-Purgstall, *Osmanlı Devleti Tarihi - (Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Kaynarca Muahedesine Kadar)*, Osmanlıcaya çev. Mehmed Atâ Bey, yayına hazırlayanlar Mümin Çevik - Erol Kılıç, Üçdal N., C. 1, İstanbul 1983, s. 77.

Arapça karşılığı muhtemelen farklı olurdu. Yani bu adlar kolayca Osman adına değişmezdi, çevrilemezdi.

Arapça 'Usman'ın Türkçede Osman olması, Osman Bey'in asıl adının Otman olduğunun ikinci bir kanıtıdır. Otman o-’lu olduğu için Arapça 'Usman, Türk ağzında Osman olmuştur; Usman olmamıştır.⁵⁸

3.7. Osman Bey'in Ailesinin (Baba, Amca, Oğul) Hep Türkçe Ad Taşınması

Osman Bey'in (1258-1326) babası **Ertuğrul**, amcası **Dundar** (Dündar değil), kardeşleri **Gündüz**, **Savcı**, **Saruyatı** ~ **Sarıbatı**, oğlu **Orhan**, hep Türkçe adlardır. Keza Osman Bey'in en yakın silah arkadaşları **Akça Koca**, Konur Alp, **Turgut Alp**, Saltuk Alp, **Aykut Alp**, Ak Temür, **Kara Tekin** adları da hep Türkçedir. Yani kuralı bir tek Osman Bey bozuyor. Bu istisna çok mantıklı olmuyor. Çünkü o zaman Kayı aşiretinin Müslümanlığı yenidir.

Gerçi Osmanlılarda Abdurrahman Gazi, Kara-mürsel gibi Arapça ad taşıyanlar da vardır (Kara ögesi Türkçedir). Lakin Osman Bey'in ailesindeki kişi adlarının hepsi Türkçedir.

3.8. Türk Kaynaklarında Otman Adıyla Osman Bey'in İfade Edilişi

Tarihe göz attığımızda iki Türkçe kaynakta **Otman** adı geçer ki, bunlar doğrudan doğruya Osman Bey'i gösterir.

1. II. Beyazıt devrinde yazılan *Kıtab-ı Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Horasan*'de geçen

“Zikr olan Ertuğrul Alp'ın ey 'aziz
Var idi Otmân nâm bir oğlınız.”

beyti doğrudan doğruya Osman Bey'i kasteder. Otman Arap harfleriyle **وتمان** yani *ti* ile değil *te* ile yazılmıştır. Fakat bunun bir önemi yoktur. Çünkü Erken Osmanlıca'da imla henüz oturmamıştır. Oturmuş Osmanlı imlasında kalın sözcüklerde *ti*, ince sözcüklerde *te* yazımı genelleşmiştir.

2. Yazıcı-oğlu'nun “*Tarih-i Âl-i Selçuk*” yapıtının baş tarafında yer alan *Oğuzname*'nin 14. satırındaki “*Nakusların çaldırmayan Otmanoğlu*”,⁵⁹ bilgilerin söylediği gibi Otman (Osman) Bey'den başkası değildir. Gökyay, “*Otman-oğlu'ndan 'Osman Bey soyunu' anlamak, belki de üzerinde durulmaya değer bir tahmindir*” der.⁶⁰

Otman bu cümlede de **اوتمان** yani *ti* ile değil *te* ile yazılmıştır. Dediğimiz üzere bunun bir önemi yoktur.

3.8.1. Tarihte Diğer Otman Kişi Adları

3. **Otman Baba**, bir Kalenderi dervişinin adıdır. 1478'de ölmüştür. Asıl adı Hüsam Şah'tır. 1402'de Temür'le birlikte Anadolu'ya geldi. Rumeli'ye geçti. Osmanlı fetihlerine katıldı. Halka Oğuz Türkçesinde seslenerek Balkanlar'ın Türkleşmesinde rol oynadı. Bulgaristan'daki tekkesi döneminin en önemlilerinden biriydi. Mehtilik ve peygamberlik iddiasında bulununca

⁵⁸ Klasik Arapçada *o* ünlüsü yoktur, *u* ünlüsü vardır. Türkçedeki Osman'ın Arapçası 'Usman'dır.

⁵⁹ Gökyay, *Dedem Korkudun Kitabı*, s. DLXXVIII.

⁶⁰ Gökyay, *a.g.e.*, s. CLXVIII.

idam edildi. Küçük Abdal, “*Velayetname-i Otman Baba*” yapıtını 1483’te yazmıştır.⁶¹

F. Sümer bu adı **اوتمان بابا** yani *Otman Baba* yazar.⁶²

4. İlhanlılardan Argun Han devrinde (egemenlik devri 1284-91) bir **اوتمان** = Otman kişi adı kaydedilir. Sümer bu kişiyi **Ütmân** biçiminde Latinceleştirir. Üç yerde **Utman** yazar.⁶³ Başka bir yerde **Otman** yazar.⁶⁴ Bu kişi Hülagü ve Abaka devirlerinin büyük emirlerinden biri, İlhanlı ordusunun merkez kolunun kumandanı Abatay Noyan’ın oğlu, Bulugan Hatun’un babasıydı. İlhanlı Argun Han 1286’da bu Ütmân’ın kızı Bulugan Hatun’la evlenmişti.⁶⁵ (Bulugan Hatun, Argun Han’ın *hatun-ı muazzaması*ydı ve adı bir yerde dizgi yanlışlı olarak **Bulsogan** yazılmıştır).⁶⁶

Sümer devamla “*Bu [Ütmân] kazanmak, yenmek, gâlip gelmek manalarındaki ut- fülinden işlek olmayan -man eki ile yapılmış bir isim, olabilir. Buna göre Utman [böyle yazar] ‘yenen (yenici), gâlip gelen (gelici) demek olur.*”⁶⁷ Başka bir yerde “*Otman Moğolların kullandıkları adlardan biri olmalıdır*” der.⁶⁸

Sümer adın anlamı ve sözün kökeninin Moğulca olduğu hususunda yanılmıştır. Ad Türkçedir. Moğullar pek çok Türk adını kullanırlar. En başta şunu belirtelim ki Cengiz’in babası Temuçin (demirci) ve Temuçin’in unvanı olan Cengiz (Türkçe dengiz “deniz”) bunlardan sadece ikisidir (Sümer eserini tamamlayamadan dünyadan göçmüştür. Eseri ölümünden sonra yayıma hazırlanmıştır).

Günümüz Türkiye’sinde Otman ad ve soyadı mevcuttur. Ayrıca ülkemizde birçok şirket, dükkân adı Otman, Otmanlı adını taşımaktadır. Araştırsak başka **Otman** adlarına raslayacağımız kuşkusuzdur.

Şunu belirtmekte yarar vardır: Otman adına Utman olarak da raslayabiliriz. Türkçede o > u ve u > o geçişleri normaldir. Yalnız esas ünlü -o- gözükmemektedir.

3.9. Yer Adı Olarak Otman

En önemli delillerimizden biri de yer adlarıdır. Otman kişi adından birçok yer adı meydana gelmiştir:

1. Ahmet Caferoğlu 1940’ta **Ootmannar** “*Balikesir-Edremit arasındaki şosesede bir mahal adıdır.*” bilgisini verir.⁶⁹ Baştaki ünlünün uzunluğu dikkati çekiyor. Greklerin Otman’ı üç heceli Ataman biçiminde yazmalarının nedenlerinden birinin baştaki ünlünün uzunluğu olabileceğini beyan etmiştik.

⁶¹ “Otman Baba”, *Büyük Larousse*, C. 15, s. 8961.

⁶² Faruk Sümer, *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları*, TDAV Yayını, İstanbul 1999, s. 763.

⁶³ Sümer, *a.g.e.*, s. 325, 333, 334.

⁶⁴ Sümer, *a.g.e.*, s. 763.

⁶⁵ Sümer, *a.g.e.*, s. 334, 335.

⁶⁶ Sümer, *a.g.e.*, s. 325.

⁶⁷ Sümer, *a.g.e.*, s. 335.

⁶⁸ Sümer, *a.g.e.*, s. 763.

⁶⁹ Caferoğlu, *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I - Oyunlar, Tekerlemeler, Yanılmaçlar ve Oyun İstilaçları, Balikesir, Manisa, Afyonkarahisar, Isparta, Aydın, İzmir, Burdur, Antalya, Muğla, Denizli, Kütahya Vilayetleri Ağızları*, s. 193.

1946-47'de yayımlanan “*Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu*”nda Otman ve Otman ögeli yer adları vardır (toplam 5 adet).

2. Sivas-Hafik-İpsile (bugün Tozanlı) bucağına bağlı **Otmanalan** köyü (bugün de vardır),

3. Kocaeli-İzmit-Geredeli köyüne bağlı **Otmanlar** mahallesi (bugün Derince’ye bağlı Otmanlı köyü),

4. Manisa merkeze bağlı **Otmanlar** köyü (bugün Manisa Yunusemre ilçesine bağlı),

5. Muğla-Köyceğiz’e bağlı **Otmanlar** köyü (hâlen mevcuttur),

6. Tekirdağ-İnecik bucağına bağlı **Otmanlı** köyü (bugün Süleymanpaşa ilçesine bağlıdır).⁷⁰

Ayrıca kitapta 7 Osman ve 151 Osman unsurlu yer adı vardır (Osmaniye, Osmanlar, Osmanlı vb.).⁷¹ Bunların bir kısmının **Otman**’dan dönüştüğünü düşünmek isabetlidir (Kılavuzda **Atman**, **Atuman**, **Otuman** yer adları yoktur). Günümüzde ayrıca şu yerleşim birimleri mevcuttur:

7. **Otmanlı** Sinop’un Ayancık ilçesine bağlı bir yerleşim birimidir.⁷²

8. Kastamonu-Cide’de **Otman** köyü vardır.

Bunların kişi adından meydana geldiği açıktır. Otman ve Otman ögeli yer adlarının olması, Osman Bey’in esas adının Otman olduğunu gösteren kanıtlardan biridir. Ayrıca Türkiye’de ve Türk Dünyası’nda daha birçok yer, mahalle, mevki adı olduğu kesindir. İleride bunlar da yazılacaktır.⁷³

3.10. Bu Kısımın Sonucu

9 başlıkta topladığımız kanıt ve gerekçelerle Osman Bey’in gerçek adının Otman olduğu anlaşılmıştır sanırız.

3.11. Sözlüklerde Otman

Sözlüklerde *otman* kelimesine rastlayamadık. Kişi adlarını içeren Besim Atalay’ın,⁷⁴ Murad Uraz’ın⁷⁵ eserlerinde böyle bir ada rastlayamadık.

Cem Dilçin’de **Otman** (Odman, Ödmen, Utman) T. e. [< ot-man (ot “ilaç”)] “*Otacı, hekim, tabip, attar*” biçiminde açıklanmıştır.⁷⁶ Bunlar bizim aradığımız anlamlar değildir. Ayrıca Dilçin’in anlamlandırmaları sanırız kendi görüşleridir. Utman maddesi Otman’a gönderilmiştir.

⁷⁰ *Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu*, T.C. İçişleri Bakanlığı Yayını, Başbakanlık Devlet Matbaası, Seri II, Sayı: 2, C. 2, Ankara 1947, s. 885 vd. (1. cilt 1946’da çıkmıştır).

⁷¹ *Türkiye’de Meskûn Yerler Kılavuzu*, C. 2, s. 882-885.

⁷² “Otmanlı”, *Büyük Larousse*, C. 15, s. 8961.

⁷³ Azerbaycan’da **Otman-Bozdağ** veya **Osman-Bozdağ** adında bir çamur yanardağı vardır; 1965’te ve en son Eylül 2018’de püskürmüştür (“Otman Bozdağ”, *Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi*, C. 7, s. 394). Buradaki *Otman* Türkçe od “ateş”le alakalıdır. İşin ilginç tarafı şu ki Otman, Azerbaycan gibi Şii ağırlıklı bir ülkede bile Osman’a dönüştürülüyor.

⁷⁴ [Besim] Atalay (Toplayan, Kütahya Mebusu), *Türk Büyükleri veya Türk Adları*, (TBMM Maarif Vekâleti Telif ve Tercüme Heyetince kabul olunmuştur), Matbaa-i Amire, İstanbul 1339 [1923]. Arap harfleriyle. / Aynı yazar, *Türk Büyükleri veya Türk Adları*, 2. Baskı, İstanbul 1935. / Aynı yazar (Kütahya Saylavı), *Türk Adları, Dahiliye Vekâleti Neşriyatı*, Jandarma Genel Komutanlığı Matbaası, İstanbul 1936.

⁷⁵ Murad Uraz, *Türk Adları*, Yeni Şark Bitik Evi, Bozkurt Matbaa, İstanbul 1935.

⁷⁶ Cem Dilçin, *Adlar Sözlüğü*, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul 2014, s. 298.

Azerbaycan'daki Otman-Bozdağ çamur yanardağının *Otman* unsuru "ateş"le ilişiktir. Çünkü Azerbaycan "odlar yurdu"dur.

3.11.1. Otman'ın Anlamı

F. Sümer'in yukarıda aktardığımız açıklamalarını doğru göremiyoruz. Biz de Otman adının anlamı hakkında *şimdilik* kesin bir şey diyemiyoruz. Yalnız tahminlerde bulunabiliriz. Daha doğrusu hiçbir şey yazmamaktan- sa, bazı tahminlerde bulunmayı uygun buluyoruz. Bunun *birinci sebebi* okurun yazımızın konusu olan Otman hakkındaki görüşümüzü merak edebileceği düşüncesi, *ikinci sebebi* yaptığımız tahminlerin, ileri sürdüğümüz görüşlerin ek bilgi ve fikirlere sahip bilim kişilerine yeni kapılar açabileceği düşüncesidir. Söylediğimiz gibi yazacaklarımız tahminden, görüşten öteye gitmemektedir.

Tahminimize göre **Otman** "yurtucu bir kuşun adı"dır. Bizi bu fikre yönelten sebep yurtucu kuş adlarının Türklerin bilhassa Oğuz boylarının en sevdiği kişi adları olmasıdır. Bildiğimiz gibi Oğuz boylarının ongunları da yurtucu kuşlardı. Yurtucu kuşlar hem avcıdır hem de dağları, ovaları, çölleri öbür hayvanlara göre kolayca aşan varlıklardır. Yani kişi adı olmaya uygun sözcüklerdir. Bu noktada Osman Bey'in babasının adı olan Er-tuğrul'un ikinci ögesinin yurtucu bir kuş adı olduğunu belirtmek uygundur. Nitekim Kaşgârlı'da **toğrul** "yurtucu kuşlardan bir kuş, ..."tur.⁷⁷

Fakat Otman'ın "yurtucu bir kuş" anlamını tanımlayamıyoruz. Bununla birlikte bir gün tarihsel ve çağdaş Türkçelerde bu anlama tesadüf edeceğimizi zannediyoruz. Çünkü yurtucu kuşlarla avcılık, tarihin en eski çağlarından beri bütün toplumlarda ve devletlerde görülmüştür. Tarih boyunca Türk, Fars, Arap devletlerinde kuşçular, kuşçubaşılar bulunmuştur ve Türkçe, Farsça, Arapça birçok kuşçuluk kitabı yazılmıştır. Yazık ki bu kitapların önemli bir kısmı bilim âleminin istifadesine sunulmamıştır.

3.11.2. Otman'ın Kökeni

Otman biçiminde başta ses kaybı varsayıyoruz. Çünkü sözcüklerin ünsüz bir sesle başlamaları gerektiğini farzediyoruz. Bundan dolayı Otman sözcüğünün birincil hâlini *do-nd-ag olarak düşünüyoruz. Kaybolan sesin d- > y- > ø yolunu izlediğini sanıyoruz. Böyle bir gelişmeden sonra sözcüğün kalan kısmı *ondagdır. Ses yasalarına göre -nd > -mt olabilir. Bu durumda *ondag biçimi *omtag, *omtag da göçüşmeyle *otmag olabilir. -ag unsuru ektir.

Lakin Otman'ın sonundaki ses -g değil, -n'dir. Bunu şöyle açıklayabiliriz: -g > -ng olmuş, -g'si düşmüş, -n'si kalmıştır. Yani -ag eki sonrakil ng'leşme sonucunda -ang olmuş, kayıtlara -an biçiminde geçmiştir. Bu gelişme sözcüğün herhangi bir safhasında olabilir. Bunu belirlemek imkânsızdır.

Bütün bunlar birer savdan, fikir jimnastiğinden öteye gitmiyor. Bununla birlikte yazmayı gereksiz bulmadık. Konu üzerinde araştırma yapmayı ve düşünmeyi sürdüreceğiz.

Kök ünlüsü -o- veya -u-'dur ve uzundur.

⁷⁷ *Divanü Lûgat-it-Türk Dizini*, TDK, Ankara 1972, s. 123.

3.11.3. Dundar Kişi Adı

Yeri gelmişken Osman Bey'in amcası olan **Dundar** kişi adı üzerinde birkaç söz etmeyi uygun görüyoruz. Bu ad Dede Korkut'ta da geçer. Adın doğrusu Dundar'dır, DüNDAR değil. Dede Korkut'u çalışanlar bu sözü doğru olarak hep Dundar okumuşlardır. Anlamı “*yırtıcı bir kuş*” olmalıdır. Bu kanaate varışımızın nedeni şudur:

Kırgızca **tuncur** “*Astur palumbarius denilen atmacanın dişisi ...*”dir.⁷⁸ Bu sözcüğün birincil kökünü *du-nd olarak düşünüyoruz. Başta d- > t-, kök sonunda -nd > -nc değişimi varsayıyoruz. Sondaki -ur ögesi ektir.

*Tuncur*la Osman Bey'in amcasının adı olan Dundar'ı kökteş sayıyoruz. Dundar'da baştaki d- ve kök sonundaki -nd aynen kalmıştır. Sondaki -ar ektir ve *tuncurdaki -ur* ekinden tek farkı düz olmasıdır.

Eski Uygurca **Tumtur** “*antroponim*”ini de⁷⁹ *tuncur* ve *Dundar* sözleriyle kökteş kabul ediyoruz. *Tumtur*'da başta sertleşme, kök sonunda -nd > -mt olmuştur; eki *tuncurdaki* gibi -ur'dur, yani yuvarlaktır. *Tuncur* “*Astur palumbarius denilen atmacanın dişisi ...*” anlamına geldiği için *Dundar* ve *Tumtur* kişi adlarını da “*yırtıcı bir kuş*” olarak düşünüyoruz. Tabii ki görüşlerimiz kesinlik arzetmez.

4. Dördüncü Kısım: Genel Sonuç

Osman Bey'in gerçek adının Osman değil, **Otman** olduğunu Grek, Arap, Türk kaynaklarının tanıklığıyla ortaya koyduk. Artık bundan sonra Osmanlı yerine **Otmanlı** yazmak ve söylemek doğru, isabetli ve uygundur.

5. Beşinci Kısım: Osman Adının Anlamı

Yazımızı sonlandırmadan konuyla doğrudan ilgili olan Osman adının anlamı üzerinde de durmak isteriz.

5.1. Araplarda Ad Verme Geleneği

Her toplumda olduğu gibi Araplarda da hayvan adları kişi adı olmuştur. Örneğin **Gazanfer**, **Esed**, **Bağır** “*arслан*” anlamındadır. **Ebu Hureyre** lakap olup “*kedi babası*” demektir. Bir görüşe göre boy ve sülale adı olan **Kureyş** “*köpek balığı*”dır.⁸⁰

Hayvan adlarının iki önemli örneği Hz. Ebubekir ve Hz. Osman'dır. Birinci halife olan **Ebu Bekir** (Abû Bakr) 571-634 yılları arasında yaşamıştır. Anlamı “*deve yavrusunun babası*”dır.⁸¹

5.2. Osman Adının Manası Hakkında Bilgiler

Üçüncü halife olan Hz. Osman 642-656 arasında egemen olmuştur. **Osman** kişi adı şöyle açıklanır: “*1. yılan yavrusu 2. bu sözün Türkçe 'Otman'la karıştırılmış olması ihtimali de vardır.*”⁸²

⁷⁸ Yudahin, *Kırgız Sözlüğü*, s. 760.

⁷⁹ Ahmet Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 3. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1993, s. 165.

⁸⁰ H. Lammens, “Kureyş, Kurayş”, *İA*, C. 6, s. 1014.

⁸¹ F. Buhl, “Ebû Bekir”, *İA*, C. 4, s. 12.

⁸² Aydil Erol, *Adlarımız - Şarkılarla, Şiirlerle, Türkülerle ve Tarihi Örneklerle*, s. 526.

Kaçalin; Osman, yani 'Uğman'ın "toy (Lât. Otis) kuşunun yavrusu, ejderha yavrusu, yılan ve bir görüğe göre yılan yavrusu" anlamına geldiğini yazar.⁸³

Araplarda geçen asırda bir **Nahas Paşa** vardı. Bu adın anlamı Etiyopya dilindeki **nahas** "yılan" olabilir.⁸⁴ Bu dil Hami - Sami dil ailesindedir.

Yırtıcı kuş adları ve yavruları çocuklara ad olarak verildiği gibi yılan, ejderha vb. sözler de çocuklara ad olarak verilir. Krş. Türkçedeki Evren, Ejder vb. adlarla.

5.3. Osman Adının Manası Hakkında Hammer'in Verdiği Bilgiler

Hammer, İdris (İdris-i Bitlisi olmalıdır), varak 17'ye dayanarak şöyle yazar:

"Osmân, kelimenin arapça kökü itibâriyle sâkşiken (sap-kıran?) mânâsına gelir."⁸⁵

Hammer, *Terceme-i Kaamus'a* dayanarak şöyle yazar:

"Osmân lâfzının kökü bu (şu) mânâdadır. Galius'a göre bilâkis kırılmış bacakları yerine getiren, mânâsına gelir. (Asm -yani Osmân kelimesinin arabça kökü- sunmuş, kırılmış, kemik eğri sarılmak mânâsınadır. *Terceme-i Kaamus-dan*)."⁸⁶

"Osmân sultân vezninde toy kuşunun yavrusuna ve ejderhâ yavrusuna denir."⁸⁷

Tarihin çevirmeni Ata Bey (Nurullah Ataç'ın babası), Hammer'in verdiği son bilgiye "Ancak müverrihin Osman kelimesi üzerine yürüttüğü istidlaller kendi buluşundan ibârettir" diyerek karşı çıkar.⁸⁸ (2010-2021).

Ek Bölüm: Moravcsik'in Kayıtları ve Kaynaklar

1. Osman Gazi, Osmanlı Türk Devleti'nin kurucusunun Doğu Roma tarihlerinde geçen adı (Moravcsik'in makalesinden alınmıştır).⁸⁹

1. **Ἀτμάν [Atmán]** : Georg Pach II 327-8, 332-2, 332-6, 333-9, 414-18. 637-11, 637-16, 642-3.

2. **Ἀτμᾶνε⁹⁰ / a [Atmane]** : a Georg Pach II 316-9.

3. **Ἀτμᾶνα, Ἀτμῶν [Atmána, Atman]** : Nik Greg I 214-23.

4. **Ἀτουμάν [Atoumán]** : Chron Turc R 83-r, 84r⁹¹.

5. **[Ἀτ]ουμάνος⁹² [Atoumános]** : Chron Turc R 83-r.

6. **Ἀτουμάνης [Atoumánis]** : Chron Min 3, Chron Min 49, Chron Min 25.

⁸³ Kaçalin, *a.g.e.*, s. 112.

⁸⁴ "N", *Büyük Larousse*, C. 14, s. 8500.

⁸⁵ Hammer-Purgstall, *Osmanlı Devleti Tarihi - (Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Kaynarca Muahedesine Kadar)*, C. 1, s. 78.

⁸⁶ Hammer-Purgstall, *a.g.e.*, *Aynı yer*.

⁸⁷ Hammer-Purgstall, *a.g.e.*, *Aynı yer*.

⁸⁸ Hammer-Purgstall, *a.g.e.*, *Aynı yer*.

⁸⁹ Moravcsik, "Türklüğün Tetkiki Bakımından Bizantolojinin Ehemmiyeti", s. 494-495.

⁹⁰ Sözcük 1937'deki birinci baskıda böyle (doğru) yazılmıştır. 1943'teki ikinci baskıda **Ἀτμᾶνε (Atmağe)** biçiminde yanlış yazılmıştır. Doğrusunu dikkate aldık. İkinci a'nın üzerindeki dalgalı çizgi harfi ince okutur.

⁹¹ Son rakam ve harf sadece 1937'deki birinci baskıda vardır.

⁹² Baştaki iki harf her iki baskıda da düşmüştür. Yerine koyduk.

7. **Ἀτομάνογλης [Atommánoglis]** : Chron Turc R 83-v, Not Chron D.
8. **᾽Οτουμάνος [Otoumános]** : Laon Chalk I 11-20, 12-5, 13-5, 17-20, 18-6.
9. **᾽Οτουμάνεω [Otománeō]** : g / Laon Chalk I 19-19, 60-9.
10. **᾽Οτουμάνου [Otoumánou]** : g/ Laon Chalk I 14-14, 15-18, 18-3, 11 208-7.
11. **᾽Ατουμάνου⁹³ [Atoumánu]** : M) Hist Turc 23-r, Chron Min 5, Georg Klon 63-r, 64-r, 64-v, 66-v, 68-r.
12. **᾽Οτομάνος [Otomános]** : Hist Turc 31-v, 93-r, 97-v.
13. **᾽Οτμάνη [Otmáni]** : Hierax 245-19.
14. **᾽Οτθαμάνης [Othamánis]** : B) Georg Phran Vulg 1025-B.
15. **᾽Οτουμάνης [Otoumánis]** : B) Man Mal 399.
16. **᾽Οτμάνης [Otmánis]** : O) Chron Min 14, Chron Min 42, Chron Min 7.
17. **᾽Οτμάνη [Otmáni]** : ed) Chron Min 51.
18. **᾽Οτμάνης [Otmánis]** : g Man Mal 400.
19. **᾽Οτμάνογλης [Othmanoglis]** : Chron Min 45, Chron Min 46.
20. **᾽Οτθμάνης [Othmánis]** : Chron Min 46.
21. **᾽Οθμάν [Othman]** : Chron Turc E 240-6⁹⁴, 240-9, 240-10; Dukas 14-2, 14-11, 117-2, 130-5, 130-22, 134-20, 137-1, 139-6, 142-3, 136-10, 147-1, 155-15, 195-4, 233-2, 234-23, 318-15, 318-17⁹⁵, 318-19.
22. **᾽Οθμάνος [Othmános]** : Dukas 235-7.
23. **᾽Οτθμάνης [Othmánis]** : Georg Phran Chron ed. Papadopoulos I 33-7.
24. **᾽Οτθουμάνης [Oththoumánis]** : A C E.
25. **᾽Οτθμάνου [Oththmánou]** : G:
26. **᾽Οσουμάν [Osouman]** P) 40-9, 81-13, 81-18, 82-12, 82-13.
27. **᾽Οτθνον⁹⁶ [Oththon]** : a Georg Phran Chron ed. Papadopoulos I 81-10
28. **᾽Οθμάνης [Othmánis]** : Georg Phran Chron ed. Papadopoulos I 48-19⁹⁷, 76-19, 89-14, 99-8, Chron Min 10.

I = Az Osman - család tagjainak mellékneve, Osmanli [Osman ailesinin üyeleri için sıfat olarak].

1. **᾽Ατμάνος [Atmános]** : Zot Par C 302, Acta Dip plur Georg Pach II 389-1.
2. **᾽Ατουμάνος [Atoumános]** : Nik Greg I 539-5, Io Kant I 357-1, Not Chron 95, Zot Par C 213, Chron Min 4.
3. **᾽Ατουμάνης [Atoumánis]** : Zot Par K 203, 206.
4. **᾽Ατουμάνοι [Atoumánoi]** : Mich Krit 56-4, 97-64.
5. **᾽Ατουμαλίδες [Atoumalídes]** : Georg Phran Vulg 1025-B (sic⁹⁸ B: **᾽Ατμάενσιδαι [Atmaensidai]** O ed).
6. **᾽Οτουμάνης [Otoumánis]** : Laon Chalk II 244-14.
7. **᾽Οτουμανίδαι [Otoumanídai]** : Laon Chalk II 208-2, Hist Turc 29-r etc.

⁹³ Bu sırada O ile başlayan bir ismin olması gerekirdi. Herhâlde dizgide yanlış yazılmıştır.

⁹⁴ İlk rakam olan 240, 1943'teki ikinci baskıda 249 yazılmıştır.

⁹⁵ İlk rakam olan 318, 1943'teki ikinci baskıda 317 yazılmıştır.

⁹⁶ Böyle yazılmıştır. Metinde geçen **Otknan** ile herhâlde bu biçim (Oththon) kastedilmiştir.

⁹⁷ İlk baskıdaki 17 rakamı, 1943'teki ikinci baskıda 19 yazılmıştır.

⁹⁸ Sic "böyle, aynen alınmıştır" anlamında Latince bir sözcüktür.

8. **Ότουμάνοι [Όtουμάνοι]** : Laon Chalk I II-14, 13-14, 13-15, 50-19, 101-19, 171-7, II 83-8, 131-19, 143-14⁹⁹, 196-17, 207-14, Chron Min 5.

9. **Ότθουμάνοι [Όtthouμάνοι]** : Georg Phran Chron ed. Papadopoulos 1 7-8.

10. **Ότμάνος [Όtμάνος]** : Zot Par C 210, Thren 257-16 (**Ότμάνις [Όtμάνις]** P).

11. **Ότμάνοι [Όtμάνοι]** : Chron Min 10.

12. **Ότμάνλιδες¹⁰⁰ [Όtmanlides]** : Chron Min 37.

13. **Ότμάνδας [Όtμάνδας]** : Chron Min 14, Ekth Chron 49-15 (**Ότμάλιδας [Όtμάλιδας]** V: **Ότμάνλήδες [Όtμάνλιδες]** D: **Ότμάνλήδες [Όtμάνλιδες]** ed) 49-16 (**Ότμάλιδες¹⁰¹ [Όtμάλιδες]** L: **Ότμάνλήδες [Όtμάνλιδες]** D ed) 66-19 (**Ότμάνλήδες [Όtμάνλιδες]** codd ed) Chron Min 42, Chron Min 7, Chron Min 51, **Ότμαείδες [Όtmaeides]** Ekth Chron 32-3 (**Ότμαλήδων [Όtmalidon]** D: **Τομαλήδων¹⁰² [Tomalidon]** L: **Ότμανιδων [Όtmanidon]** V: **Ότμαλήδων [Όtmalidon]** ed) 62-21 (**Ότμαλήδων [Όtmalidon]** ed) 63-11, **Ότμαλήδες [Όtmalides]** Ded) 78-20, **Ότμαλήδε [Όtmalide]** D: **Όδμαλής¹⁰³ [Όdmalies]** ed) Man Mal 399. (**Όθμάν [Όthman]** Dukas 181-17, (**Όθμάνοι [Όthmanoi]** P), **Ότουμαν [Όtouman]** Dukas 78-8, 109-2, 170-19, 172-8, 318-14, 318-21.

14. **Όθμάνιοι [Όthmanioi]** : Dukas 139-9¹⁰⁴.

15. **Όθμάνλιδες [Όthmánlides]** : Georg Phran Chron ed. Papadopoulos 51-10, 73-13, 81-10, 89-24 ed. Bekker 314-17

16. **Όθμάνοι [Όthmánοι]** : Chron Turc E 240-1, 240-5¹⁰⁵, 243-17.

17. **Όθομανοεί [Όthomanoei]** : Pan Mam 249.

28 + 17, toplam 45 maddede 66 kayıt verilmiştir. Bunların 15'i A-, 51'i O- ile başlamaktadır (O- ile başlaması gereken 11. kaydı da dikkate alırsak 52) Bu da adın **Όtman** olduğunu destekleyen kuvvetli ve önemli bir göstergedir.

2. Kullanılan kaynaklar ve kısaltmalar (Moravcsik'in makalesinden alınmıştır).¹⁰⁶

1. **Acta Dip** = Diploma (a. 1492), ed. Miklosich - Müller: Acta et diplomata Graeca medii aevi III, No 25.

2. **Chron Min 14** Chronicon (-1522), ed. Lampros: op. cit. 29-31. βραχέα χρονικά, εκδίδονται' επιμελεία Κ. Ι. Αμάντου (Μνημεια τής ελληνικής ιστορίας Α. Ι), Athen 1932, p. 5-7.

3. **Chron Min 4** Chronicon (-1453), ed. Lampros: op. cit. 7-8.

4. **Chron Min 5** Chronicon (-1535), ed. Lampros: op. cit. 8-9.

⁹⁹ İlk baskıdaki 14 rakamı, 1943'teki ikinci baskıda 15 yazılmıştır.

¹⁰⁰ 1937 baskısında böyle (doğru) yazılmış. 1943 baskısında -n- harfi dizgide düşmüştür.

¹⁰¹ Her iki baskıda böyle yazılmış. Normalde **Ότμάνλιδες [Όtmanlides]** olmalıydı.

¹⁰² Yanlış yazılmıştır. İlk iki harf yer değiştirecektir.

¹⁰³ Böyle yazılmış. Diğer yazımlardaki -t- ve -th- yerine -δ- (Arapçadaki *zel*) kullanılmış. -δ- kullanılan tek örnektir. Diğer bütün yazımlarda -t- yahut -th- kullanılmıştır.

¹⁰⁴ İlk baskıdaki 139 rakamı, 1943 baskısında 239 yazılmıştır.

¹⁰⁵ İlk baskıdaki 240 rakamı, 1943 baskısında 140 yazılmıştır.

¹⁰⁶ Moravcsik, "Türklüğün Tetkiki Bakımından Bizantolojinin Ehemmiyeti", s. 492-494.

5. **Chron Min 7** Chronicon (-ca 1594), ed. Lampros: op. cit. 10-11.
6. **Chron Min 10** Chronicon (-1718), ed. Lampros: op. cit. 21-23.
7. **Chron Min 14** Chronicon (-1522), ed. Lampros: op. cit. 29-31.
8. **Chron Min 25** Chronicon (-1636), ed. Lampros: op. cit. 44-45.
9. **Chron Min 37** Chronicon (1346-1566), ed. Lampros: op. cit. 64-66.
10. **Chron Min 42** Chronicon (-1566), ed. Lampros: op. cit. 68-74.
11. **Chron Min 45** Chronicon (-1571), ed. Lampros: op. cit. 77-79.
12. **Chron Min 46** Chronicon (-1594), ed. Lampros: op. cit. 79-80.
13. **Chron Min 49** Chronicon (-1537), ed. Lampros: op. cit. 84-86.
14. **Chron Min 51** Chronicon (-ca 1622), ed. Lampros: op. cit. 87-88.
15. **Chron Turc E** = Chronicon (1299-1424). editor I. Bekker. *Historia politica et patriarchica Constantinopoleos*, Bonn 1849, p. 240-246.
16. **Chron Turc R** = Chronicon (-1522), cod. Vaticanus gr. 162s. XVI.
17. **Chron Turc E** = Chronicon (1299-1424), ed. I. Bekker, *Historia fol. 81/r - 84/v/ineditum/*.
18. **Dukas** (XV. yy). Chronicon (-1462). editor I. Bekker, Bonn 1834.
19. **Ekth Chron** = Anonymis (XVI. yy): Chronicon (1391-1543), ed. Sp. Lampros: *Ecthesis Chronica and Chronica Athenarum* London 1902.
20. **Georg Klou** = Georgios Klontzas/s (XVI. yy): Chronicon (-1590) /ineditum/.
21. **Georg Pach** = Georgios Pachymeres (1242-1310): Συγγραφικαὶ ἱστορίαι [Syngrafikai 'Istorai]; (1261-1308), ed. I. Bekker, Bonn 1838.
22. **Georg Phran Chron** = Georgios Phrantzes (1401-1478): (1258-1477), 11. I-II. ed. I. B. Papadopoulos, Lipsiae 1935; II, III, IV. ed. I. Bekker, Bonn 1838.
23. **Georg Phran Vulg** = Georgios Phrantzes: Chronicon minus, ed. Migne: *Patrologia Graeca* 156.
24. **Hierax** = Hierax (XVI. yy), *Χρονικόν Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη* (1461), ed. K. N. Sathas: 245-268.
25. **Hist Turc** = Anonymus (XVI. yy): Chronicon (1373-1512), cod. Vatic. -Barberinianus gr. 111 (XVI. yy) / ineditum/.
26. **İo Kant** = Ioannes Kantakuzenos (+1383): *İstoria* (1320 - 1356), ed. J. Schopen I-III. Bonn 1828-1832. / (1298-1463), ed. E. Darco, I-II., Budapeşte 1929 - 1927.¹⁰⁷
27. **Man Mal** = Manuel Malaxos (XVI. yy), Chronicon (-1579, Βιβλίον ἱστορικόν μεταγλωττισθὲν παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Μονεμβασίας κυρίου Λωροθέου, Venetia 1684.
28. **Mich Krit** = Michael Kritobulos (XV. yy): *Istoriai* (1450-1476). ed. C. Müller, *Fragmenta Historicorum Graecorum* V. I. Paris 1870, p. 40-161.
29. **Nik Greg** = Nikephoros Gregoras (1295-1360). *Istoria Ρωμαϊκή* (1204-1359). ed. L. Schopen - I. Bekker I-III, Bonn 1829-185.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Tarihlerin ikincisi her iki baskıda böyledir. Dizgi esnasında yanlış yazılmış olmalıdır.

¹⁰⁸ Her iki baskıda 1829'dan sonra gelmesi gereken tarihin üçüncü veya dördüncü rakamı dizgide düşmüştür.

30. **Not Chron D** = Notitiae chronologicae (1350-1574), ed. Sophronios, Γρηγόριος ὁ Παλαμῆς, 1 (1917), 565-567.

31. **Not Chron 95** = Anonymus: Notitia chronologicae (a. 1402), ed. Sp. Lampros: Νέος Ἑλληνομνήμων, 7 (1910), 130-276.

32. **Pan Mam** = Panagiotakes Mamonos (XVI. yy), Διάλεξις, ed. I. Sokkelion. Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, 3 (1890-91), 234-273.

33. **Thren** = Anonymus (XV. yy) Θρηνος, ed. Sp. Lampros: Νέος Ἑλληνομνήμων 5, (1908), 256-258.

34. **Zot Par C** = Anonymus (XV. yy): Ὁ πόλεμος ἐν τόπῳ Βάρνης, 5 (1908), 256-258.

35. **Zot Par C = Zotikos Paraspondylos** (1444). ed. Gy. Moravcsik: Görög költemény a várnai csatáról, Budapeste 1935.

36. **Zot Par K** = Georgios Argyropoulos, Ὁ πόλεμος ἐν τόπῳ Βάρνης (1444), ed. Moravcsik: op. cit.

1. Kayıtların Okunuşuyla İlgili Bazı Bilgiler

1. **-oi-** Grekçe çoğul ekidir.
2. **-ou-** birleşik harfleri **-u-** okunacaktır.
3. **-th-** Arapçadaki peltek s'nin karşılığıdır.

2. Tarihsel Yunancanın Yazımıyla İlgili Kimi Kurallar

1. Büyük harfle başlayan sözlerin sol üst tarafındaki imler nefes ve tonlamayı gösterir.

2. Kimi ünlü harflerin üzerindeki dalgalı çizgi harfi ince okutur.

3. Ünlülerin üzerindeki sağa eğik imler güçlü vurguyu gösterir. Eğer im sola eğikse *yüngül* (hafif) vurguyu belirtir. Şayet bir sözcükte sadece inceltme imli bir ünlü varsa, vurgu o ünlünün üzerindedir.

4. Ünlü harf üstündeki , (virgül) imi, sözün hafif nefesle söyleneceğini belirtir.

5. Baştaki ünlünün üzerine konan ters virgül imi, sert nefes imi olup başta *h* sesinin çıkarılacağını anlatır.

6. Herhangi bir ünlünün altındaki noktamsı im, *I* (yota) harfini gösterir. Sözcük büyük harfle yazıldığında *I* (yota) harfi ayrıca, harfin yanına yazılır. *I* (yota) harfi *i*yi karşılar, ancak ünlülerin yanında *y* okunur.

7. Noktalı virgül (;), Yunancada soru imi yerine geçer.

Bilgisayarımızda bulabildiğimiz imleri yerine koyduk. Bulamadıklarımızı dipnotlarda belirttik.

3. Bazı Grek Tarihçileri ve Yapıtları Hakkında Kısa Bilgiler

1. **Georgios Pachymeres**, 1242-1310 arasında yaşadı. 1255 veya 1261'den 1308'e kadar 13 ciltlik Doğu Roma tarihini yazdı. Osman Bey'den söz eden ilk tarihçidir.

2. **Kantakuzenos**, 1292-1383 arasında yaşadı. 1347-54 arasında Doğu Roma imparatoru oldu. 1320-56 arasını anlatan 4 kısımdan oluşan bir tarihi vardır.

3. **Anonymus Chronik** (1373-1512).

4. **Dukas** tahminen 1400-1470 arasında yaşamıştır. 1341-1462 arasındaki olayları yazmıştır. 1421-1462 arasındaki olayları bizzat görmüş, yaşamıştır; Dukas'ın eseri *Bizans Tarihi* adıyla Vladimir Mirmiroğlu (1922-1966) tarafından Türkçeye çevrilmiş ve yayımlanmıştır.¹⁰⁹

5. **Georgios Phrantzes** (1401-1478), 1258-1477 arasının tarihini yazdı. Eseri 1838'de Bonn'da basılmıştır. Ayrıca halk baskısı da kaynak gösterilmiştir.

6. **Anonyme Chronikon** (sammlung von Sp. Lampros), 1422-1425 arasındaki tarihidir.

7. **Laonikos Halkokondilis** (1423 veya 1430? - 1490). L. Khalkokondyles biçiminde de yazılır. 1298-1463 arasının tarihini yazdı.

8. **Mihail Kritovulos** (XV. yüzyıl). Fatih'in hizmetindeydi. Kitabı *Fatih Sultan Mehmed Han-ı Sani* adındadır. 1470'te yazılmıştır. 1451-1467 arasını anlatır.

9. **Nikephoras Gregoras**. 1295-1360 arasında yaşadı.

Kaynaklar

ATALAY, Besim: (Toplayan, Kütahya Mebusu); *Türk Büyükleri veya Türk Adları*, (TBMM Maarif Vekâleti Telif ve Tercüme Heyetince kabul olunmuşdur), Arap harfleriyile, Matbaa-i Amire, İstanbul 1339 [1923].

----- : *Türk Büyükleri veya Türk Adları*, 2. Baskı, İstanbul 1935.

----- : (Kütahya Saylavı), *Türk Adları*, Dahiliye Vekâleti Neşriyatı, Jandarma Genel Komutanlığı Matbaası, İstanbul 1936.

Azərbaycan Dilinin İzahlı Lüğəti, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi Adına Dilçilik İnstitutu, Şərg - Gərb Yayınevi, C. 1, Bakü 2006.

BAYRAKTAROĞLU, Memduh: "Ey Türk Milleti ya da Aziz Türk Milleti", *Korkusuz*, 15 Şubat 2020.

----- : "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusunun Adı: Osman Bey mi İdi Yoksa Ataman Bey mi?", *Korkusuz*, 16 Temmuz 2020.

BUHL, F. ; "Ebû Bekir", *İA*, C. 4.

CAFEROĞLU, Ahmet: *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I - Oyunlar, Tekerlemeler, Yanılmaçlar ve Oyun İstilahları, Balıkesir, Manisa, Afyonkarahisar, Isparta, Aydın, İzmir, Burdur, Antalya, Muğla, Denizli, Kütahya Vilayetleri Ağzları*, 2. Baskı, TDK, Ankara 1994, (ilk baskı 1940'tadır).

----- : *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 3. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1993.

DİLÇİN, Cem: *Adlar Sözlüğü*, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul 2014.

Divanü Lûgat-it-Türk Dizini, TDK, Ankara 1972.

DUKAS: *Bizans Tarihi*, çev. V. Mirmiroğlu, İstanbul Fetih Derneği İstanbul Enstitüsü Yayını, İstanbul 1956.

EROL, Aydi: *Adlarımız - Şarkılarla, Şiirlerle, Türkülerle ve Tarihi Örneklerle*, Turan Kültür Vakfı Yayını, İstanbul 1999.

ERZİ, H. Adnan: "Osmanlı Devletinin Kurucusunun İsmi Meselesi", *Türkiyat Mecmuası*, C. VII-VIII, İstanbul 1942.

GEDİKLİ, Yusuf: "Hun Türkçesi Üzerine Araştırma ve İncelemeler 4 : To'u-man, Mo-tu (Mete) ve Mo-ho-tou-lo Şahıs Adlarının Mana ve Menşeyi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 167, Mart-Nisan 2007.

¹⁰⁹ Dukas, *Bizans Tarihi*, çev. V. Mirmiroğlu, İstanbul Fetih Derneği İstanbul Enstitüsü Yayını, İstanbul 1956, s. IV, VI.

-----: “Bilge Kağan Yazıtı G 14’teki Ad San Öbeği Taman Tarkan Mıdır, Ataman Tarkan Mıdır?” *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 254, Eylül-Ekim 2021.

GIRAUD, René: *Göktürk İmparatorluğu*, çev. İsmail Mangaltepe, Ötügen Neşriyat, İstanbul 1999.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib: “Osman I”, *İA*, C. 9.

GÖKYAY, Orhan Şaik: *Dedem Korkudun Kitabı*, MEB, İstanbul 2004.

HÜMMENSOY, Tuncer: *Türköloji Makaleler I*, Akçağ, Ankara 2017.

HAMMER-PURGSTALL, Baron Joseph von: *Osmanlı Devleti Tarihi - (Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Kaynarca Muahedesine Kadar)*, Osmanlıcaya çev. Mehmed Atâ Bey, yayına hazırlayanlar Mümin Çevik - Erol Kılıç, Üçdal Neşriyat, C. 1, İstanbul 1983.

HAVUZLU, Asude: “Osmanlı Yoksa Osman’lı Değil Miydi?”, *Yeni Mesaj*, 9 Ağustos 2019.

İNALCIK, Halil: “Osman I”, *DİA*, C. 33.

İNAN, Abdülkadir: “İslamdan Sonra Türkçe Adlar”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl 2, C. 1, Sayı: 6, Sıra 18, Temmuz 1966.

KAÇALIN, Mustafa S.: *Kazan Bey Oğuz-nâmesi*, Kitabevi Yayını, İstanbul 2006.

KOÇ, Kenan - BAYNİYAZOV, Ayabek - BAŞKAPAN, Vehbi: *Kazak Türkçesi - Türkiye Türkçesi Sözlüğü (Kazakça - Türkçe Sözdik)*, Akçağ Yayını, Ankara 2003.

LAMMENS, H.: “Kureyş, Kurayş”, *İA*, C. 6.

Merriam-Webster’s Collegiate Dictionary, Eleventh Edition, Springfield - Massachusetts 2004.

MORAVCSIK, Gyula: “Türklüğün Tetkiki Bakımından Bizantolojinin Ehemmiyeti”, *İkinci Türk Tarih Kongresi*, Devlet Basımevi, İstanbul 1937.

-----: 2. *Türk Tarih Kongresi, Kongrenin Çalışmaları Kongreye Sunulan Tebliğler*, İstanbul 1943. (Bu yayının ikinci tıpkı basımı yine TTK tarafından 2010’da yapılmıştır).

-----: *Byzantinoturcica*, Volume 2 Sprachreste der Türkvölker in den Byzantinischen Quellen, Akademie Verlag, II., Berlin 1958.

ORKUN, Hüseyin Namık: *Osmanlıların Ashına Dair*, Türklük Hususi Neşriyat Serisi, Güven Basımevi, İstanbul 1939.

“Otman Baba”, *Büyük Larousse*, C. 15.

“Otman Bozdağ”, *Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi*, C. 7.

“Otmanlı”, *Büyük Larousse*, C. 15.

ÖZŞAHİN, Murat: *Başkurt Türkçesi Sözlüğü*, TDK, Ankara 2017.

PEKARSKIY, Edouard: *Yakut Dili Sözlüğü*, TDK, C. 1, İstanbul 1945, (a - m).

SÜMER, Faruk: *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları*, TDAV Yayını, İstanbul 1999.

ŞAHİN, Haşim: “Otman Baba”, *DİA*, C. 34.

ŞAPOLYO, Enver Behnan: “Osman’ın adı Otmandır”, *Uludağ*, Sayı: 4 (11), 1935.

Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî: *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesâlikü'l-Ebsâr*, çev. D. A. Batur, Selenge Yayını, İstanbul 2014.

Takvim, 1 Eylül 2019.

Tatar Tilininin Anlatmalı Sözlüğü, Tatarstan Kitap Neşriyatı, C. 1. Kazan 1977.

TURAN, Osman: *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1971.

Türkmen Dilininin Sözlüğü, Türkmenistan SSR İlimler Akademiyasının Neşriyatı, Aşgabat 1962.

Türkiye’de Meskün Yerler Kılavuzu, T.C. İçişleri Bakanlığı Yayını, Seri II, Sayı: 2, Başbakanlık Devlet Matbaası, C. 2, Ankara 1947, (1. cilt 1946’da çıkmıştır).

URAZ, Murad: *Türk Adları*, Yeni Şark Bitik Evi, Bozkurt Matbaa, İstanbul 1935.

Uzbek Tilining İzhâhli Lugâti, C. 1, Moskova 1981.

YUDAHIN, K. K.: *Kırgız Sözlüğü*, çev. Abdullah Taymas, MEB, Ankara 1945.

Extended Abstract

The Problem Of The Name Of Osman Bey, The Founder Of The Ottoman State

The real name of Osman Bey, the founder of the Ottoman state, has been debated since the middle of the 18th century. Firstly, J. Deguignes (1721-1800) and later E. Gibbons (1737-1794) expressed an opinion on this issue, and they said that Osman Bey's real name was not Osman. F. Giese (1879-1945) did not hide his doubts, F. Babinger (1891-1967) stated that Osman's real name could be Atman, Azman. J. H. Kramers (1891-1951) drew attention to the difference in names in Islamic and Christian sources.

Later, Hungarian Turcologist Moravcsik (1892-1972), in his statement presented at the 2nd Turkish History Congress convened in 1937, noted that Osman Bey appeared in the Byzantine histories of Otman, Atman, Atuman, Otuman, Otknan (it is a typographical error, it will be Otthman or Otthnon), Osman. Moravcsik takes the Atman and Atuman forms as basis and states that they reflect the Ataman form. He claims that Osman Bey's real name should be Ataman. At this point, I should point out that Moravcsik's Ataman proposal is not correct. First, Ataman is never mentioned in Byzantine histories. Secondly, Ataman is a new word that emerged after the 15th century.

E. B. Şapolyo, one of the Turkish writers, first focused on the subject in 1935 and said "Osman's name is Otman". Secondly, Hasan Adnan Erzi examined the problem in 1942, summarized the foreign views above, and said that the name could be Otman or Tuman. Thirdly, M. Tayyip Gökbilgin wrote in the article "Osman I" in İA that the name was Otman, and fourthly, O. Turan also emphasized that the name Osman is pronounced as Otman among Turkmens. Gökbilgin and O. Turan's views are important. Because both are deep historians. Historian F. Sümer and O. Şaik Gökyay, who studied Dede Korkut, expressed similar views.

Apart from these, many Turkish writers took an interest in the problem and said that the name Osman was Otman and, under the influence of Moravcsik, was Ataman. The fact that the name is not Osman is mostly deduced from Otman, Atman, Atuman (not Ataman) and similar figures in Byzantine histories, from the Tuman record of el-Ömerî (1301-1349), and from the fact that all the names of the people of that period were of Turkish origin.

The subject has been thoroughly researched and scrutinized by us with complete impartiality and honesty, without any prejudice and it has been understood that the name is Otman. We base our decision on the following evidence and reasons.

1. Otman record in Byzantine works.
2. Plurality of the Ottoman record. 52 of the 66 records of Moravcsik begin with the letter O-.
3. The Europeans call it Ottoman.
4. el-Ömerî's record.
5. The fact that no famous ruler in Islamic states, until Osman Bey, bears the name of Osman.
6. Osman Bey's family (father, uncle, son) always have Turkish names.
7. Otman, the name itself. Thus, the name was easily changed to Osman.
- 8a. and
- 8b. In two Turkish sources, Osman Bey is directly referred to as Otman.
- 8c. The existence of a Babai (Kalenderi) dervish named Otman Baba.
- 8d. The presence of a commander named Otman among the Ilkhanids.
9. Presence of place names in the form of Otman and Otmanlı (8 place names in total).

Because of all these, we understand that Osman Bey's real, true and correct name is Otman.

As for the meaning of the name Otman, we cannot say anything definite about it for now. But we think that it is a *"bird of prey"* and we believe that one day this meaning will be found. We believe that many of the names of Otman ~ Utman and Toman ~ Tuman in Turkish history also mean *"a bird of prey"*. We think that the names of Dundar (Osman Bey's uncle), Tumtur in Old Uyghur, and Tungar Bay seen in Devlet al-Türkiyye are also a *"bird of prey"*. The only data we can witness on this subject is that *"tuncur"* in Kyrgyz is *"The female of the sparrowhawk called Astur palumbarius ..."* Tuncur and Dundar are the same, they are cognates. Only, in the word *"tuncur"*, there is a hardening at the beginning, nd > nc change in the middle and flattening in the last syllable.

As a result, we have proved with convincing evidence that Osman Bey's correct and real name is Otman in Turkish. From now on, we can write Otmanlı instead of Osmanlı. In addition, the mistake that Osman Bey's real name is Ataman should be corrected as soon as possible.

It is noteworthy that recently, discussions have flared up over the name of Osman Bey, the founder of the Ottoman state. I want to be included in the discussion and examine the problem objectively. My aim is to determine the correct name of Osman Bey, the founder of the Ottoman state, to reveal the truth.

Second aim is to reveal the truth and prevent future mistakes.

The article consists of three parts: In the first part, I will give local and foreign views on Osman Bey's name in chronological order; I will examine the estimates and proposals put forward. In the second part, I will list and examine Moravcsik's findings, proposals and opinions. In the third part, I will list the name of Osman Bey that we have identified and the evidence and reasons for it.

Science asks, investigates and examines in order to reveal the truth; it tries to find the truth. Whether it finds it or not, that's another matter; but the search for the truth never ends. As scientists, we are in pursuit of the truth. Our task is to research and examine the problem with scientific methods, to look at the subject objectively, to find and reveal the truth. In this regard, *"What does it do?"* or *"What does it change?"*, such questions do not concern scientists.